

ПОВОЄННА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ:

ПРОЦЕСИ, ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ,
УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ
СІЧЕНЬ – ЛЮТИЙ 2024 РОКУ

ПОВОЄННА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСИ, ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ, УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

СІЧЕНЬ – ЛЮТИЙ 2024 РОКУ

Дослідження доступу громадськості до прийняття рішень, які стосуються відновлення України в частині збереження довкілля і протидії зміні клімату виконано у рамках реалізації проекту, що фінансується Фондом ім. Гайнріха Бьоля, Бюро Київ — Україна у січні–лютому 2024 року шляхом аналізу поточних процесів, що відбуваються навколо планування майбутньої і теперішньої відбудови України з метою визначення: (1) можливостей і бар'єрів для представників та представниць екологічного та кліматичного громадянського суспільства брати участь у цих процесах та впливати на прийняття рішень, аби зробити відбудову більш «зеленою», та (2) рівня “зеленості” процесів відновлення, тобто міри врахування такими процесами необхідності збереження довкілля і протидії зміні клімату під час відновлення.

Інформація, надана у цій публікації, є узагальненням результатів аналітичного дослідження та їх інтерпретацією на думку авторів та авторок, що не обов'язково відображає офіційну позицію Фонду ім. Гайнріха Бьоля та Уряду Німеччини.

Автори/-ки:

Андрій Андрусевич, старший аналітик Ресурсно-аналітичного центру «Суспільство і довкілля»

Зоряна Козак, старша аналітикиня Ресурсно-аналітичного центру «Суспільство і довкілля»

© Представництво Фонду ім. Г. Бьоля в Україні, 2024

© РАЦ «Суспільство і довкілля», 2024

ЗМІСТ

5 РЕЗЮМЕ

9 ВСТУП

11 РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

12 1.1 Характеристика процесів

12 а) Загальнодержавні процеси планування відновлення

14 б) Секторальні процеси

16 в) Локальні процеси

17 г) Неурядові процеси

18 1.2 Зацікавлені сторони

21 1.3 Зелена складова процесів

23 1.4 Участь громадськості

26 РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

27 2.1 Характеристика процесів

27 а) Загальні міжнародні процеси

30 б) Міжнародна допомога та співпраця

37 2.2 Зацікавлені сторони

38 2.3 Зелена складова процесів

39 2.4 Участь громадськості

41 РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВІДНОВЛЕННЯ

- 42 **3.1 Характеристика процесів**
- 42 а) Урядовий рівень
- 43 б) Агентство відновлення
- 43 в) DREAM
- 44 г) Фонд відновлення від наслідків агресії
- 44 г) Шефство над регіонами
- 45 **3.2 Зацікавлені сторони**
- 46 **3.3 Зелена складова процесів**
- 47 **3.4 Участь громадськості**

48 РОЗДІЛ 4. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2023 РОКУ

- 49 **4.1. Зміни у порівнянні з 2022 роком**
- 53 **4.2. Інструменти участі громадськості**
- 55 **4.3. Висновки**
- 58 **4.4. Рекомендації**

62 ДОДАТКИ

- 63 **Додаток 1.** Хронологія подій: відбудова та відновлення України
- 71 **Додаток 2.** Картування процесів і зацікавлених осіб (2023 р.)
- 73 **Додаток 3.** Приклади успішних практик взаємодії громадськості та інших зацікавлених сторін у процесі повоєнної відбудови та відновлення України
- 74 3.1. Державна стратегія регіонального розвитку
- 76 3.2. Новий європейський Баугауз і співпраця з Україною під час війни
- 77 3.3. Громадські організації допомагають українським громадам
- 79 3.4. Єдина електронна екосистема управління відновленням DREAM
- 80 3.5. Вознесенська громада

РЕЗЮМЕ

Аналітична записка «Повоєнна зелена відбудова України: процеси, зацікавлені сторони, участь громадськості» пропонує увазі зацікавлених осіб результати дослідження щодо планування та здійснення повоєнної відбудови в Україні, а також основних інституційно-організаційних процесів відбудови. У звіті відображено тенденції та прогрес, досягнутий у 2023 році, у сфері планування та реалізації зеленої повоєнної відбудови в Україні на національному, міжнародному, локальному рівнях, а також щодо забезпечення участі громадськості та прозорості цих процесів.

Повоєнна відбудова України – це виклик не лише для держави та народу України, а й для всієї світової спільноти. Складність планування, фінансування та реалізації відбудови, особливо в умовах війни, яка триває, є безпрецедентною. Процес відновлення **стане найбільш масштабним проектом у Європі** з часів Другої світової війни, який визначатиме основи майбутнього розвитку України на багато десятиліть вперед, зміни світового порядку. Він **потребує об'єднання та консолідації зусиль усіх** – влади, громадськості, міжнародних партнерів.

Планування національної повоєнної відбудови та відновлення України все ще формується. На початок 2024 року в Україні відсутня єдина загальнонаціональна стратегія відбудови та відновлення. Процес національного планування у формі спеціального плану заходів згорнутий, його місце частково посів План України в рамках Ukraine Facility. Секторальні та місцеві процеси планування почали враховувати потреби повоєнної відбудови. Їх урахування в подальшому плануванні секторального і місцевого розвитку є очевидною необхідністю. Частина основних міжнародних партнерів демонструють власне стратегічне бачення та роль у відбудові й відновленні України.

Концептуальне розуміння повоєнної відбудови та відновлення України за принципом «відбудувати екологічно та краще, ніж було» не сформоване, що впливає на його практичне впровадження. Ефективність і результативність відбудови та відновлення України ускладнюється й тим, що зацікавлені сторони – уряд, партнери, громадськість, бізнес, місцева влада – не сформували чіткого розуміння зеленої відбудови. Політично вони погоджуються і проголошують необхідність «зеленої відбудови», врахування кліматичних та екологічних питань, проте публічний дискурс у 2023 році не містив структурованої предметної дискусії щодо концепції зеленої відбудови. Фактично його розуміння підмінює практика реалізації конкретних проєктів, особливо на місцевому рівні, які, як правило, стосуються відновлюваних джерел енергії та впровадження базових екологічних практик і механізмів. Такий підхід фрагментує і звужує розуміння зеленої відбудови до окремих, радше базових з погляду стратегічного бачення, складових. Зелена відбудова Україні вимагає уваги й міжнародних партнерів, проте лише деякі з них реалізують цей підхід у своїх програмах в Україні.

Позитивні зміни відбулися щодо прозорості та залученості зацікавлених осіб до формування і реалізації зеленої відбудови та відновлення України. Водночас зарано стверджувати, що це стало повсякденною практикою національної влади та міжнародних партнерів. Уряд приділяє більше уваги залученню громадськості на етапі планування, позитивним прикладом є робота над новою редакцією Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Водночас інші секторальні процеси досі залишаються закритими. Утіленню принципів прозорості та залученості сприяла цифровізація процесів відбудови і відновлення, зокрема запуск електронної платформи DREAM.

Залишається актуальною необхідність залучати громадянське суспільство як протягом усіх етапів відновлення й відбудови України, починаючи з ранніх, так і на різних рівнях його планування та здійснення. Протягом 2023 року простежуємо зростання співпраці громадських організацій з місцевою владою у конкретних проєктах повоєнного відновлення, що, ймовірно, викликано більшою відкритістю місцевої влади до співпраці та меншими розмірами таких проєктів. Подальшого розв'язання потребує питання прозорості та участі громадськості у міжнародних процесах, демонстрація між-

народними партнерами лідерства і доброї волі у забезпеченні таких засад врядування. Міжнародні фінансові установи залишаються закритими щодо залучення громадськості.

В аналітичній записці запропоновано низку **наскрізних рекомендацій** щодо планування і реалізації зеленої відбудови України, а також поінформованості та залученості до процесів усіх зацікавлених сторін. Зокрема:

дотримання принципів демократії участі та принципу «відбудувати зеленіше і краще, ніж було» **на всіх етапах відновлення та відбудови України:** планування, реалізації (виконання), моніторингу і контролю;

забезпечення прозорості та залученості громадськості при розробленні та напрацюванні **усієї системи актів планування** такої відбудови: загальнонаціональних, секторальних, регіональних та місцевих;

забезпечення прозорості та доступності не лише в рамках **національних процесів** відновлення та відбудови України, а й **міжнародних**;

відновлення консолідації зусиль усіх зацікавлених сторін, яку необхідно розглядати як засадничу умову повоєнної відбудови та відновлення України. Консолідація зусиль усього суспільства на початку повномасштабної війни – це приклад того, як спільна згуртованість вберегла державу і народ;

посилення співпраці основних національних та міжнародних стейкхолдерів із громадянським суспільством України на системній, наперед визначеній і чітко окресленій основі, посилення синергії зусиль у відбудові та відновленні України;

врахування вимог екологічного і кліматичного асquis ЄС у процесах відновлення України, що сприятиме як її зеленій відбудові та розвитку, так і набуттю Україною членства в ЄС;

врахування та забезпечення потреб громад і мешканців під час відбудови України, локалізація цього процесу, адже громади і одержуватимуть вигоди як бенефіціари, і впроваджуватимуть заходи на місцях;

подальша цифровізація національних і міжнародних процесів відбудови та відновлення України – один із головних механізмів забезпечення прозорості й доступності таких процесів.

Крім того, враховуючи події та процеси 2023 року, пропонуємо рекомендації для зацікавлених осіб. Рекомендації стосуються реального втілення принципу «відбудувати зеленіше і краще, ніж було», структурування архітектури стратегічного планування, інституалізації та цифровізації процесів відбудови, посилення залученості громадськості, результативності й ефективності її участі у процесах зеленої відбудови та відновлення України.

ВСТУП

Оговтавшись від шоку агресивної війни, розпочатої рф у 2022 році, Україна та її міжнародні партнери вже у 2022 році почали планувати повоєнну відбудову України. Саме 2022 року почали формуватись основні риси й засади повоєнної відбудови України, включно з розробкою національного плану з подолання наслідків війни та ухвалення принципів відбудови у м. Лугано, Швейцарія.

Очевидно, що повоєнна відбудова стане наймасштабнішим проєктом Європи з часів Другої світової війни. Процес відбудови визначатиме засади майбутнього розвитку країни на десятиліття вперед. Складність планування, фінансування, здійснення таких завдань є безпрецедентною для уряду та народу України. Саме тому належне залучення всіх зацікавлених суб'єктів є необхідним принципом планування. Визначення стратегічних цілей – як-от стала, безпечна та кліматично нейтральна держава – має відбуватися з урахуванням як думки громадян, так і європейського майбутнього України.

Цей звіт – другий, який ми підготували з часу повномасштабного вторгнення рф до України 24 лютого 2022 року. У ньому відображені результати дослідження прогресу, що відбувся у 2023 році, в аспекті планування і здійснення зеленої повоєнної відбудови в Україні на національному та міжнародному рівнях, а також забезпечення участі громадськості у цих процесах.

Цей звіт дає відповіді на багато питань: що відбувається із національним планом відновлення від наслідків війни?; хто(-сь) планує повоєнне відновлення України?; яка роль міжнародних фінансових установ?; чи відбувається відбудова на місцевому рівні?; що робить громадськість?; наскільки зеленими є процеси повоєнного відновлення? і багато інших важливих питань.

Структура звіту відображає основні завдання та методологічні засади дослідження:

Перші два розділи містять аналіз національних (включно з місцевими) і міжнародних процесів планування/здійснення повоєнної відбудови, що проходили у 2023 році, та аналіз зацікавлених сторін, «зеленості» процесу і забезпечення участі громадськості у ньому;

Третій розділ розглядає основні інституційно-організаційні процеси (наприклад, створення посад заступників міністрів з питань відновлення чи стан реалізації ідеї шефства над регіонами), включно з аналізом зацікавлених сторін, зеленої складової процесів та участі громадськості у них;

Четвертий, останній, розділ подає підсумки 2023 року: що змінилось порівняно з 2022 роком, якими були ефективні інструменти участі громадськості, а також основні висновки та рекомендації.

У додатках ми пропонуємо вам кілька матеріалів, які ілюструють та деталізують окремі виявлені нами тенденції. Додаток 1 містить хронологічний ряд основних подій з питань повоєнного відновлення у 2023 році. Додаток 2 – це наша спроба картування головних гравців та їхньої ролі в різних процесах повоєнного відновлення України. У Додатку 3 пропонуємо ознайомитись із найкращими, на нашу думку, практиками планування і здійснення повоєнного відновлення – практиками, що слугують прикладом єдності, співпраці, відкритості та зеленого підходу до повоєнної відбудови.

Ми вдячні кожному, хто підтримував, планував, здійснював роботу з відновлення від наслідків російської агресії та інформував про неї у 2023 році.

РОЗДІЛ 1

НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

ПОВОЄННА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСИ,
ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ, УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ – СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ 2024 РОКУ

РОЗДІЛ 1.

НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

1.1 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСІВ

Сьогодні повоєнне відновлення України є одним з основних чинників, що впливають на політичні процеси планування на різних рівнях: як на загальнодержавному та секторальному, так і на локальному та місцевому. Питання відновлення та відбудови включають в наявну архітектуру актів державного планування. Також напрацьовують рішення, в центрі уваги яких є відновлення та відбудова і держави загалом, і регіонів та громад.

А) ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПРОЦЕСИ ПЛАНУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ

ПЛАН ЗАХОДІВ З ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

21 квітня 2022 року Указом Президента України створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни.

Національна рада з відновлення України від наслідків війни є консультативно-дорадчим органом при Президентові України. Одним із основних її завдань було розробити План заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України (далі – Плану заходів). Первинні матеріали Плану заходів підготовлені до Конференції з відновлення України в Лугано (Швейцарія, липень 2022 року). Протягом 2022 року тривало доопрацювання матеріалів.

На сайті Уряду України була створена вебсторінка, на якій подавалася узагальнена інформація про Національну раду з відновлення України від наслідків війни, а також матеріали робочих груп до Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України. Проте вебсторінка тривалий час не працює, відповідно матеріали Плану заходів є недоступними. З матеріалами Плану заходів можна ознайомитися на офіційній вебсторінці Конференції з відновлення України в Лугано.

Інформація про подальший стан напрацювання, розгляду та прийняття Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України відсутня в загальнодоступних джерелах. Будь-які згадки про план і подальшу його долю зникли з публічних виступів вищих посадових осіб країни, представників міністерств.

ПЛАН УКРАЇНИ (У РАМКАХ УКРАЇНСЬКОГО ФОНДУ)

20 червня 2023 року Європейська Комісія запропонувала створити новий інструмент – Український Фонд (Ukraine Facility) для надання фінансової підтримки відновлення та реконструкції України обсягом до 50 мільярдів євро на період з 2024 по 2027 роки. Для надання та одержання підтримки Уряд України підготував План України (Ukraine Plan), в якому детально відобразив своє бачення відновлення, реконструкції, модернізації країни та реформ, які він має намір здійснити.

На початку жовтня 2023 року в інформаційному просторі України з'явилися новини про початок роботи Уряду України над створенням єдиного Плану реформ до 2027 року. Саме таку новину анонсував Прем'єр-міністр України. Як зазначив Денис Шмигаль, План реформ стане єдиним документом, свого роду дорожньою картою реформ, що охопить усі сфери, які впливають на державні інституції, економіку та взаємодію з громадянами. В основу цього плану має бути покладений

Концепт В. Зеленського щодо посилення стійкості демократії в Україні, а також враховані пропозиції міжнародних партнерів.

Проект Плану України був розроблений Міжвідомчою робочою групою з питань підготовки Плану заходів у рамках реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про створення Українського фонду (у проекті плану Ukraine Facility перекладено як «Український фонд»). Його текст був погоджений Урядом України 27 грудня 2023 року для подальших консультацій з ЄС.

Проект Плану України впровадження реформ у рамках реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про створення Українського фонду (далі – проект Плану України) складається з трьох секцій, які охоплюють: загальну архітектуру відновлення України та місце і роль плану в ній; реформи у відповідних секторах і напрямках відновлення; здійснення моніторингу та контролю за реалізацією плану.

Як зазначено в проекті Плану України, у системі актів державного планування відновлення та розвитку України на 2024–2027 роки такий план відіграватиме основну роль, що передбачає синхронізацію інших планів державного управління з Планом України, узгодження секторальних стратегічних планів, розроблених профільними міністерствами, та міжсекторальних документів (як-от Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки і план її впровадження, стратегії розвитку регіонів та громад, програми комплексного відновлення та плани відновлення і розвитку громад тощо).

Б) СЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ

СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У грудні 2023 р. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України розробило та оприлюднило Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки». У проекті постанови Міністерство пропонує схвалити нову редакцію Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-

2027 роки, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. №695.

Прийняття нової стратегії, на думку її авторів, дозволить погодити положення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки з новими вимогами Закону України «Про засади державної регіональної політики» (з урахуванням змін, внесених у липні 2022 р.) в аспекті поглиблення розуміння державної регіональної політики, з фокусом на відновлення регіонів і громад, розширенням євроінтеграційних процесів та продовження реформи децентралізації, зважаючи на нові виклики.

ІНШІ СЕКТОРАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ

У 2023 році окремі центральні органи виконавчої влади розробляли, а Уряд схвалював секторальні стратегії та плани, які переважно враховують потреби, пов'язані з подоланням наслідків російської агресії.

У грудні 2023 року Мінцифри представило **інноваційну візію України WINWIN** — головні напрями розвитку країни зараз та після перемоги. Формально мова йде про Стратегію інноваційної діяльності України до 2030 року, проект якої розробив уряд.

Навесні 2023 року Уряд схвалив нову **енергетичну стратегію до 2050 року**, розроблену за підтримки уряду Великобританії. Водночас текст стратегії було засекречено, про будь-які публічні консультації чи обговорення інформації немає.

Міністерство економіки України розпочало розробку, а в лютому 2024 року оприлюднило проект Національного плану з енергетики та клімату.

Восени Міндовкілля розробило новий **національний план управління відходами** та розпочало його стратегічну екологічну оцінку в грудні 2023 року.

Мінвідновлення розробило **Стратегію термомодернізації будівель України до 2050 року** (прийнята на початку 2024 року). Крім Стратегії термомодернізації, напрацьовано концепцію Державної цільової економічної програми підтримки термомодернізації будівель до 2030 року та Операційний план заходів з реалізації у 2024–2026 роках.

В) ЛОКАЛЬНІ ПРОЦЕСИ

Основними законами, які визначають акти планування й реалізації відновлення та відбудови України, є Закон України «Про засади державної регіональної політики» та Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». Вони передбачають прийняття на:

регіональному рівні – регіональних стратегій розвитку та планів заходів із їхньої реалізації, програм комплексного відновлення областей, планів відновлення й розвитку регіонів;

місцевому рівні – стратегій розвитку територіальних громад та планів заходів із їхньої реалізації, планів відновлення і розвитку громад, програм комплексного відновлення територій територіальних громад.

Бачення єдиної архітектури планування відновлення окреслено в проєкті Плану України. Головним для створення фундаменту архітектури відновлення є узгодженість та синхронізація планів, зокрема і з Планом України. Як зазначено у проєкті Плану України, Уряд готує єдину систему документів відновлення на національному, регіональному та місцевому рівнях. Урядові органи ухвалили низку документів, спрямованих на прийняття регіонами і територіальними громадами актів планування відновлення. Наприклад, щодо розроблення *регіональних стратегій розвитку, стратегій розвитку територіальних громад, програм комплексного відновлення областей та територій територіальних громад і проведення громадського обговорення.*

На порталі Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ) оприлюднюються відомості про програми комплексного відновлення областей і територіальних громад. Станом на січень 2024 року оприлюднено програми 14 областей і 26 територіальних громад.

Підтримку територіальним громадам у розробленні відповідних актів планування відновлення надають і міжнародні партнери. Наприклад, протягом лютого–жовтня 2023 року Програма USAID-DOBRE разом із 18-ма територіальними громадами з Кіровоградської, Миколаївської, Харківської та Херсонської областей склала програми комплексного відновлення територій. У рамках цієї програми підготовлено *Методуку* розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади.

Г) НЕУРЯДОВІ ПРОЦЕСИ

Громадськість бере проактивну участь у відновленні та відбудові України, формуванні відповідної політики, реалізації конкретних проєктів відбудови. Для того щоб голос громадськості почули і взяли до уваги під час планування і реалізації заходів із відновлення та відбудови, громадський сектор демонструє своє політичне бачення цих процесів. Уже на початку планування міжнародних процесів з відновлення України громадські організації виступили з низкою політичних документів та закликів, у яких висловили своє бачення принципів відбудови України загалом і конкретних секторів економіки зокрема. Серед таких політичних заяв громадянського суспільства, адресованих урядовій стороні та міжнародній спільноті, можна згадати *Маніфест громадянського суспільства 2022* (Луганська декларація), *Звернення Робочої групи 5* «Енергетика, транспорт, довкілля та зміна клімату» Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС та Робочої групи 3 Національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства.

Представники громадського сектору також долучилися до розробки актів планування відновлення та відбудови України у рамках роботи над проєктами Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України і Плану України. Окрім залучення представників громадськості до робочих груп, громадські організації вносили свої пропозиції та рекомендації до відповідних проєктів планів. Формат залучення громадськості й урахування її пропозицій викликали застереження, тому серед іншого низка громадських організацій виклала своє бачення цих планів у позиційних документах (наприклад, *позиційний документ* щодо Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, *позиційний документ* щодо проєкту Плану України). Представники української громадськості використовували механізми участі громадськості у прийнятті рішень в ЄС, зокрема в частині надання пропозицій до проєкту Регламенту Ukraine Facility.

Серед основних способів залучення громадського сектору до відновлення можна *виділити*: організацію громадських заходів, збір та поширення інформації, проведення досліджень, навчань, тренінгів тощо. Існує практика проведення конференцій, форумів та інших заходів, спрямованих на привернення уваги щодо залучення громадськості до політичних процесів відбудови та відновлення України. Наприклад, 29–30 вересня 2022 року

у Києві та Львові було проведено конференцію «Зі стійкості до відновлення: ключова роль громадянського суспільства України», у рамках якої обговорено роль громадянського суспільства у відновленні України. Протягом 2023 року було проведено низку регіональних форумів «Маніфест громадянського суспільства в формуванні та реалізації плану відновлення України», спрямованих на залучення широкого кола громадськості до відновлення і модернізації України.

Іншим вагомим внеском громадянського суспільства у відновлення та відбудову України є реалізація, впровадження та підтримка дій конкретних громад і мешканців задля фізичного відновлення будівель, інфраструктури, надання допомоги в пошуку фінансової підтримки громад, розробленні актів планування в аспекті відновлення, розвитку потенціалу громад, зокрема навчання та інформування. Прикладом можуть слугувати проєкти зеленого відновлення конкретних громад від громадських організацій Екодія, Екоклуб.

1.2 ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ

Суб'єктами національних процесів планування та реалізації державної політики з відновлення та відбудови є:

■ Президент України (в частині безпекових питань, створення необхідних дорадчих органів, наприклад, Національної ради з відновлення України від наслідків війни);

■ Верховна Рада України (в частині прийняття необхідних законів);

■ Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади (з питань формування та реалізації відповідної політики);

■ місцеві органи виконавчої влади, органи влади АРК, органи місцевого самоврядування (з питань формування та реалізації відповідної політики в областях та громадах).

Законодавство України передбачає участь у розробленні та забезпеченні реалізації відповідної політики асоціацій органів місцевого самоврядування та їхні добровільні об'єднання.

У липні 2022 року Європейський комітет регіонів, асоціації місцевої та регіональної влади ЄС та України започаткували *Європейський альянс міст і регіонів для відбудови України*. Одним із його завдань є координація спільних зусиль із містами й регіонами ЄС, готовими залучити ресурси для підтримки ефективної та сталої реконструкції України, сприяння наданню експертних знань у розбудові потенціалу, належному врядуванні та технічній допомозі містам і регіонам України. Асоційованими членами альянсу стали громади декількох українських міст та регіонів (Бердичів, Вінниця, Львів, Полтава, Закарпатська область), окремі громадські організації.

Cities4Cities | *United4Ukraine* – це партнерські ініціативи, які об'єдналися у вересні 2022 року та офіційно підтвердили це 27 лютого 2023 року на Форумі муніципального партнерства в Зіндельфінгені. *Cities4Cities* відповідає за проєкти гуманітарної допомоги, дитячих і молодіжних таборів, партнерські проєкти у сфері охорони здоров'я, культурних та освітніх закладів, а також *PHOENIX4UA* (проєкт гуманітарної допомоги, спрямований на підтримку відновлення українських громад через надання вживаних муніципальних транспортних засобів і техніки). *United4Ukraine* відповідає за *розвиток муніципальних партнерств* з українськими містами. Підтримка ініціативи *Cities4Cities* | *United4Ukraine* є одним із компонентів *проєкту* «Підтримка децентралізації в Україні – Фаза II» (SALAR INTERNATIONAL), який охоплює всі області України.

Мінвідновлення України веде реєстр двосторонніх і багатосторонніх договорів, укладених громадами та регіонами, серед яких зареєстровані договори з відновлення та відбудови громад і регіонів (*Реєстр угод про транскордонне співробітництво, Реєстр договорів про співробітництво територіальних громад*).

Для підтримки спроможності регіонів і громад України у проведенні конкретних реформ та проєктів з відновлення й відбудови започатковано низку ініціатив. Так, розпочала роботу Робоча група «*Команда підтримки громад*» (Communities Support Team), створена у Міністерстві відновлення. Основне завдання групи — об'єднання зусиль усіх партнерів із розвитку та Мінвідновлення у напрацюванні спільних рішень, синхронізації заходів відновлення та пріоритезації першочергових потреб. Платформа планує об'єднати ініціативи, проєкти і програми, які працюють чи планують роботу на місцевому рівні. Перше засідання групи відбулося у грудні 2023 року.

Відкрито Офіси відновлення та розвитку — платформи для співпраці місцевої влади, міжнародних організацій, громадських організацій та бізнесу для координації міжнародної допомоги і визначення пріоритетності проєктів із відбудови. На початок 2024 року такі офіси створені на обласному рівні – у Харкові, Миколаєві та два у Дніпрі (для підтримки адміністрацій Донецчини і Луганщини), а на рівні громад – у Сумах, Ніжині, Миколаєві, Первомайському, Кам'янському та Вознесенську. Офіси відкриті за сприяння Програми розвитку ООН (UNDP) в Україні у партнерстві з ЄС та урядами Данії і Швеції.

Війна, як і необхідність подальшого відновлення та відбудови України, безпосередньо вплинула на діяльність громадських організацій. З одного боку, громадські організації самі потребували підтримки їхньої статутної діяльності (фінансової, організаційної, інституційної спроможності тощо). З іншого, вони активно долучилися до процесу відбудови і відновлення, фокус їхньої діяльності змінився – від включення відбудови та відновлення України як одного із напрямів чи проєктів діяльності до мережування, створення об'єднань навколо зеленої відбудови України.

Формати об'єднання громадськості навколо відбудови та відновлення України є різними. Узагальнюючи практику, можемо виділити такі, як:

цільове мережування громадського сектору. Цей формат передбачає створення нових коаліцій, консорціумів та груп, наприклад, коаліція українських і міжнародних організацій RISE Ukraine, консорціум RRR4Ukraine (Стійкість, відбудова та допомога Україні / Resilience, Reconstruction and Relief for Ukraine), неформальна група громадських організацій Rebuild Ukraine Green;

розширення та запровадження нових напрямів діяльності в уже наявних об'єднаннях громадянського суспільства (зокрема коаліція Реанімаційний Пакет Реформ, Українська сторона Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС, Українська Національна Платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства);

впровадження ініціатив у межах наявних громадських платформ чи громадських організацій.

Основну підтримку громадського сектору, зокрема і фінансову, здійснюють міжнародні інституції, програми, проєкти, інші

держави. Наприклад, *«Україна: допомога, стійкість, відновлення»* (GMF) / U3R – програма Німецького фонду Маршалла Сполучених Штатів (GMF), яка створена у відповідь на війну РФ для підтримки українських громадян, громадських активістів та організацій громадянського суспільства, а також журналістів і незалежних ЗМІ. В основному програма спрямована на безпосередню підтримку представників громадського сектора, проте також передбачає залучення представників громадянського суспільства та місцевих громад до планування заходів із відбудови, посилення ролі громадських діячів і медіаторів у розробці, реалізації та нагляді за зусиллями з відновлення на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

Донори підтримують проекти громадськості з зеленого відновлення та відбудови України, розширення її участі. Прикладом тут може бути *Міжнародний фонд «Відродження»*, ICAP Єднання, програма *«Долучайся»* (USAID/ENGAGE).

1.3 ЗЕЛЕНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСІВ

Проект **Плану заходів** з післявоєнного відновлення та розвитку України (робота над яким була припинена) серед напрацювань мав матеріали робочої групи «Екологічна безпека», що стосувались реформ в екологічній та кліматичній сфері.

Проект **Плану України** визначає п'ять секторів, які матимуть найбільший потенціал для прискорення економічного зростання – це енергетика, сільське господарство, транспорт, критична сировина та ІТ. Водночас він визначає міжгалузеві сфери і наскрізні принципи відновлення та подальшого реформування України. Це перехід України до зеленої, цифрової та інклюзивної економіки. Як зазначено в документі, зелений перехід має вирішальне значення в архітектурі відновлення й реконструкції і в цілому визначатиме майбутні інвестиції, передбачені Планом, із застосуванням всеохопного підходу «відбудувати краще, ніж було». Окремий розділ стосується зеленого переходу та охорони довкілля (Розділ 15 Секції 2). Тут окреслено реформи, які будуть впроваджуватись у рамках Компоненту I Ukraine Facility: запобігання промислового забрудненню, його зменшення

та контроль; реформа кліматичної політики; впровадження ринкових механізмів ціноутворення на вуглець; відновлення та збереження природних ресурсів; сприяння моделям сталого виробництва та споживання в Україні (циркулярна економіка).

Спостерігаємо тенденцію визнання принципів «відбудувати краще, ніж було» та «відбудувати зеленіше, ніж було» як невід’ємну складову подальшого відновлення та розвитку України. Усе частіше такі підходи виявляються в секторальних і тематичних процесах планування відновлення. Так:

у проєкті **Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки** однією з трьох стратегічних цілей є формування згуртованої держави, серед іншого в екологічному вимірі, а серед пріоритетів регіонального розвитку на період до 2027 року – відновлення та розвиток інфраструктури на принципах прозорості, підзвітності, сталості, інклюзивності, енергоефективності, адаптації до зміни клімату, стійкості до безпекових загроз та економічної доцільності. Проєкт стратегії має більше декларативний характер, проте його змістовне наповнення запропоновано у *Додатку 2* «Оперативні цілі та основні завдання, що забезпечують досягнення стратегічних цілей»;

проєкт **Стратегії інноваційної діяльності України на період до 2030 року** серед принципів державної політики у сфері інноваційної діяльності декларує принцип сталого розвитку (відповідність усіх заходів інноваційного розвитку країни національній системі завдань та показників Цілей сталого розвитку). У проєкті визнається, що серед інновацій, які критично важливі для відбудови та підтримки процесу трансформації України, є сучасна, швидка, екологічна відбудова інфраструктури та житла з урахуванням як «зелених» трендів, так і технологій «розумних міст» і процесів урбанізації.

Водночас зарано говорити, що Україна запровадила системне й комплексне врахування зеленого компоненту при напрацюванні секторальних актів планування.

Законодавство України встановлює вимоги щодо врахування певних екологічних міркувань у локальних актах планування відновлення та відбудови. Зокрема, програми комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) мають сприяти впровадженню таких підходів та практик, як стала міська мобільність, енергоефективність, екологічність,

а також відповідати Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року. Зазначені програми мають містити розділ, в якому визначені обґрунтовані пропозиції щодо відновлення довкілля, збереження й розвитку природоохоронних територій та об'єктів, а також розділ, де відображені загальні підходи і пропозиції щодо комплексного відновлення, розвитку території області та заходи для їх реалізації з урахуванням норм і нормативів щодо просторового планування та землекористування, захисту довкілля і природних ресурсів тощо. Практика реалізації цих вимог наявна (наприклад, в *Київській* області), але потребує додаткового дослідження змістовного наповнення цих документів щодо наявності екологічних компонентів та їхньої наскрізності.

1.4 УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

Громадські організації з самого початку наполягають на зеленому відновленні України, включенні екологічного та кліматичного компонентів в усі акти планування (загальнодержавні, секторальні, тематичні, регіональні та місцеві). Адвокація принципів «відбудувати краще, ніж було» та «відбудувати зеленіше, ніж було» здійснюється громадським сектором не лише власними ініціативами, а й намаганнями громадських організацій долучитися до політичних процесів органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Така практика далеко не завжди є успішною.

Напрацювання матеріалів проєкту **Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України** здійснювали робочі групи, до складу яких входили представники громадських організацій та експертного середовища. Проте самі учасники робочих груп висловлювали *застереження* щодо недостатньої поінформованості та інтегрованості громадянського суспільства під час напрацювання матеріалів робочих груп Нацради з відновлення і подальшого їх обговорення, вказували на необхідність включення екологічної та кліматичної складових як наскрізних реформ у повоєнному відновленні України.

Процес розроблення проєкту **Плану України**, обговорення та проведення консультацій мав свої особливості. Проєкт Плану

України містить Розділ 2 Секції 3, де описано консультації з зацікавленими сторонами. Варто зазначити, що основну увагу було приділено залученню представників бізнесу до розробки Плану України, формат надання пропозицій до нього був орієнтований на бізнес. Окремі зустрічі проводили з обласними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та представниками громадських організацій. Тим не менше, процес збору пропозицій та їх врахування був нечітким і незрозумілим.

Розробка нової **Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки** відбулася за широкої участі зацікавлених сторін, включно з громадськістю, проводиться стратегічна екологічна оцінка проєкту. Усього було подано понад 3000 пропозицій у різний спосіб, що дійсно свідчить про те, що оновлення стратегії – приклад успішної роботи з експертним і громадським середовищем.

Залучення громадськості відбувається і щодо обговорення секторальних чи тематичних стратегій. Так, восени розпочато стратегічну екологічну оцінку нового **Національного плану управління відходами до 2033 року**, в рамках якої відбуваються громадські консультації. У 2023 році провели громадські обговорення Стратегії термомодернізації будівель України до 2050 року, Державної цільової економічної програми підтримки термомодернізації будівель до 2030 року та Операційного плану заходів з реалізації у 2024–2026 роках. Документи були прийняті на початку 2024 р. Окремі консультації проводились у рамках розробки елементів Національного плану з енергетики та клімату.

Законодавець передбачає залученість громадськості до напрацювання регіональних і місцевих актів планування та реалізації відновлення й відбудови регіонів, територіальних громад. Водночас залученість громадськості різниться і залежить від виду акту планування. Зокрема, Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» передбачає ухвалення програм комплексного відновлення області, територіальної громади. Закон забороняє затверджувати ці документи без проведення громадського обговорення їхніх проєктів. Прийнято спеціальний порядок, який визначає механізм проведення громадського обговорення.

Закон України «Про засади державної регіональної політики» до регіональних та **місцевих актів планування** відносить регіональні стратегії розвитку (плани заходів з їхньої реалізації) та стратегії розвитку територіальних громад (плани заходів

з їхньої реалізації). У законі передбачено вже не обов'язок, а можливість залучення громадських об'єднань до розробки таких документів. Частково цей недолік усунуто у порядку, який передбачає проведення публічного громадського обговорення при розробленні регіональних стратегій розвитку. Щодо стратегій розвитку територіальних громад таких юридично обов'язкових вимог немає (наявні лише методичні рекомендації). На практиці це призводить до спорадичного залучення громадськості до розроблення стратегій розвитку територіальних громад, залежності залученості громадськості від бажання очільників громад. На такий недолік уже звертають увагу експерти.

Громадські організації долучаються до розробки відповідних документів планування відновлення та відбудови громад, надаючи практичну допомогу громадам у навчанні та напрацюванні відповідних документів (наприклад, громадська організація «Спільно HUB», «Агенція відновлення та розвитку», Cedos, «Центр економічної стратегії»).

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

ПОВОЄННА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСИ,
ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ, УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ – СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ 2024 РОКУ

РОЗДІЛ 2.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Міжнародні процеси планування й обговорення шляхів повоєнного відновлення України мають важливу роль: вони забезпечують залучення та координацію міжнародних партнерів України. Уряд України і міжнародні партнери зацікавлені у підтримці такого діалогу на різних рівнях та в різних форматах.

2.1 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСІВ

А) ЗАГАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ

КОНФЕРЕНЦІЇ З ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Одним із основних міжнародних процесів планування повоєнного відновлення є так звані **конференції з відновлення України** (URC), першу з яких провели 4–5 липня 2022 року в м. Лугано (Швейцарія). Вона стала, по суті, початком міжнародного процесу

повоєнного відновлення в Україні. У 2023 році її приймала *Великобританія*, і порядок денний був зосереджений на мобілізації міжнародної підтримки задля економічної та соціальної стабілізації України і подальшого процесу відновлення від наслідків війни, у тому числі шляхом екстреної допомоги для першочергових потреб та фінансування участі приватного сектора в процесі відновлення. Наступна конференція запланована 2024 року в м. Берлін. Її *пріоритетами* будуть: «Бізнес-вимір» (мобілізація приватного сектора), «Людський вимір» (соціальне відновлення та людський капітал), «Місцевий та регіональний вимір» (відновлення міст та територій) і «Європейський вимір» (вступ до ЄС та пов'язані реформи).

G7/МІЖНАРОДНА ДОНОРСЬКА КООРДИНАЦІЙНА ПЛАТФОРМА

Міжвідомча координаційна платформа донорів для України була створена відповідно до рішення лідерів G7, прийнятого 12 грудня 2022 року, а Керівний комітет був створений вже у січні 2023 року. *Очолюють* Керівний комітет співголови від України, США та ЄС – Міністр фінансів України Сергій Марченко, Заступник Національного радника з питань міжнародної економіки Даліп Сінгх від США та Генеральний директор Генерального директорату Європейської Комісії з питань політики сусідства та переговорів щодо розширення Герт Ян Купман від ЄС. У 2023 році було створено *вебсайт* платформи. Протягом 2023 року Керівний комітет провів сім засідань. На *сьомому* засіданні зазначено, що «основне завдання Платформи на 2024 рік – це мобілізація зовнішньої бюджетної підтримки для забезпечення економічної стійкості та соціального захисту населення».

Мандат Платформи полягає в координації підтримки нагальних фінансових потреб України, майбутнього економічного відновлення й відбудови з різних джерел та встановлених інструментів фінансування, доповнює наявні напрямки допомоги (зокрема G7 Finance Track, Координаційну групу G7+ з надання допомоги енергосектору України, Координаційну групу міжнародних фінансових організацій (МФО)). Метою також є спрямування ресурсів у послідовний, прозорий та всеосяжний спосіб.

МІЖНАРОДНА РОБОЧА ГРУПА ЩОДО ЕКОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

У 2023 році створено **Міжнародну робочу групу** щодо екологічних наслідків війни. Міжнародну групу з української сторони очолює керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак, з міжнародної сторони – ексвіцепрем'єр-міністерка, колишня міністерка закордонних справ Швеції Маргот Вальстрем. У своїй заяві група окреслила три основні напрями роботи: оцінка шкоди довкіллю від війни, притягнення росії до відповідальності за екологічні злочини та відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю, а також планування зеленого відновлення довкілля та відбудови України через перехід до зеленої економіки. Зазначений підхід представники групи підтвердили під час міжнародної конференції «Об'єднані заради справедливості. Об'єднані заради природи», що відбулася 20–21 жовтня 2023 року в Києві. Під час конференції Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України представив проект міжнародної довкіллевої декларації, в якій наголошено на міжнародній підтримці України протягом усього процесу її сталого відновлення та реконструкції.

Міжнародна група свою діяльність проводить у форматі періодичних засідань. Перше засідання високого рівня відбулося 29 червня 2023 року. На ньому представили заяву групи про її діяльність та напрями підтримки української влади. П'яте засідання відбулося 8 січня 2024 року. На ньому обговорили роботу над Екологічним договором для України (представлений у лютому 2024 р.), де сформовано 50 рекомендацій. Одним із пріоритетів цього документа є «Зелена реконструкція та відновлення довкілля».

КОНФЕРЕНЦІЯ ІЗ ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

28 листопада – 1 грудня 2023 року у Вільнюсі відбулася міжнародна Конференція із зеленого відновлення України. Конференція була спрямована на обговорення майбутніх викликів, стратегій і конкретних рішень для підтримки зеленого відновлення України, пропозицій та підходів щодо її відбудови. У рамках конференції розглядали питання стану, викликів та можливостей зеленого відновлення України, проте конкретних політичних рішень не прийняли.

Конференція складалася з двох сегментів: перші два дні було присвячено політичному сегменту відновлення, наступні

два – сегменту бізнесу. Політичний сегмент конференції зосередився на питаннях відновлення та можливостях зеленої відбудови. У його рамках було представлено основні заходи з підтримки України та її зеленої відбудови, проінформовано про реалізацію та перші результати Нового європейського Баугаузу, обговорено роль українських муніципалітетів у відбудові України. Водночас політичному сегменту бракувало окремої сесії, яка б цілісно та комплексно відображала стратегічні підходи до зеленого відновлення та реконструкції України. У сегменті бізнесу розглядали питання ролі бізнесу та важливості циркулярної економіки в зеленому відновленні та відбудові України.

Б) МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА ТА СПІВПРАЦЯ

У 2022–2023 році основним джерелом фінансування відновлення стали реструктуризовані кредити (ЄІБ, ЄБРР, Світовий банк), невелика частка – грантові кошти (США, Японія, Німеччина), які надходили переважно через проєкти технічної допомоги або відповідні агенції розвитку (USAID, UNDP, JICA, GIZ). У 2023 році на проєкти місцевого та регіонального відновлення було спрямовано 21 мільярд гривень, з них майже половину становили кредити ЄІБ, іншу частину – кошти Фонду ліквідації (арештовані активи рф в Україні).

СВІТОВИЙ БАНК

3 лютого 2022 року Група Світового банку мобілізувала для України понад 38 мільярдів доларів США фінансової підтримки. З них понад 30 мільярдів доларів США вже надійшли в Україну (станом на 5 грудня 2023 року). Понад 90% цього фінансування надали донори з розвитку (США, Великобританія, Японія, Норвегія та інші) на фінансування окремих програм, як-от «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління» (PEACE, який має найбільшу частку – 23,4 млрд дол. США), «Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України» (URTF) та інші.

Окрім допомоги на нагальні потреби (підтримку діяльності уряду та державних установ, енергетичної системи, медичної системи тощо), Світовий банк є одним з основних партнерів

України у плануванні майбутнього відновлення. Група Світового банку, Європейська Комісія та Організація Об'єднаних Націй вже підготували три, так звані швидкі, оцінки завданої шкоди і потреб на відновлення (RDNA). [RDNA2](#) (другу оцінку) провели у координації з партнерами з надання гуманітарної допомоги і партнерами з розвитку, науковими установами, організаціями громадянського суспільства та приватним сектором. Вона містить комплексну оцінку наслідків війни у двадцяти різних секторах і враховує потреби фінансування для пом'якшення цих наслідків.

ІНШІ МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ

У 2023 році **Міжнародний валютний фонд** (МВФ) продовжував надавати системну та визначальну підтримку макрофінансовій сфері України. Зокрема, у березні було схвалено [спеціальний](#) механізм для України в рамках Механізму Розширеного Фінансування (Extended Fund Facility – EFF). Цей механізм містить чіткі положення щодо важливості створення засад для зеленого переходу та зеленого повоєнного зростання. У грудні 2023 року здійснено [другий](#) огляд виконання відповідних умов, у якому йдеться про низький прогрес у сфері зеленого переходу. Загалом МВФ вважає, що Україна має значний [потенціал](#) для впровадження політик, які б інтерналізували кліматичні міркування. Моделювання МВФ свідчать про можливість поступового підвищення податку на викиди CO₂ до \$50/т до 2035 року.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) відіграє особливу роль у фінансуванні проєктів коштом ЄС. Зараз він реалізує дві програми в Україні: Ukraine Solidarity Urgent Response (зокрема для енергетичної та критичної інфраструктури) та EU for Ukraine Fund (перший проєкт з підтримки малого та середнього бізнесу був затверджений у грудні 2023 року).

На початку 2023 року ЄІБ оприлюднив [звіт](#) за результатами дослідження щодо стратегії відбудови України (дослідження проведене Boston Consulting Group на замовлення ЄІБ). У звіті запропоновано принципи, пріоритетні проєкти та критерії пріоритезації проєктів відбудови, включно з кліматичними та екологічними. Водночас топ-25 за важливістю ініціатив (проєктів) містять лише один, який можна вважати зеленим (модернізація інфраструктури водопостачання та водовідведення).

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) відіграє важливу роль у фінансуванні проєктів: з лютого 2022 року фінансування банку в Україні склало понад 3 млрд дол. США. Воно охоплювало підтримку ліквідності залізниці, енергетичних компаній, підтримку Нафтогазу, а також участь у зерновому коридорі. ЄБРР є найбільшим інституційним інвестором України, що підтримує зелене повоєнне відновлення.

Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO) – це, мабуть, єдина фінансова установа, що має стратегічні цілі з підтримки зеленого повоєнного відновлення України. Її програма зеленого повоєнного відновлення України була запущена ще в липні 2022 року.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

ЄС, безумовно, є основним партнером України. Підтримка з боку ЄС та держав-членів уже склала близько 48 млрд євро з лютого 2022 року (крім військової) і охоплює практично всі сфери життя, а також пряму бюджетну підтримку.

20 червня 2023 року Європейська Комісія запропонувала створити новий механізм підтримки України: так званий Ukraine Facility в розмірі 50 млрд євро на 2024–2027 рр. Механізм був розроблений для впорядкування та інтеграції усієї допомоги ЄС (крім військової) у тісній співпраці з державами-членами ЄС, європейськими фінансовими інституціями та міжнародними партнерами (зокрема через Багатосторонню координаційну платформу).

Запропонований Європейською Комісією проєкт регламенту про Ukraine Facility охоплює три основні компоненти:

Напрямок 1: Підтримка Плану відновлення України

Напрямок 2: Рамки інвестування в Україну

Напрямок 3: Програми допомоги

ЄС надає підтримку через багато програм. На підтримку відновлення та відбудови громад спрямовані проєкти і програми міжнародної спільноти, які надають допомогу не тільки органам влади для просування необхідних реформ, а й реалізують ініціативи в конкретних громадах.

Наприклад, *«Заходи для України»* (Actions for Ukraine (NEB)) – проекту у рамках **Нового європейського Баугаузу**, робота якого організована за трьома пілотними напрямками:

Нагальна потреба у житлі. Напрямок має на меті розробити можливі типові рішення, щоб задовольнити нагальні житлові потреби внутрішньо переміщених осіб в Україні та українських біженців в ЄС, а також порівняти альтернативні рішення і надати рекомендації відповідним органам державної влади;

Циркулярне житло. Напрямок передбачає підготовку до сталого проектування та інжинірингу для відбудови України шляхом 1) збору потенційних рішень для переробки та повторного використання знесених будівель, інфраструктури та 2) дослідження методів циклічного будівництва з використанням українських ресурсів;

Розбудова спроможності. Напрямок спрямований на створення системи навчальних семінарів для органів місцевого самоврядування в Україні. Увагу зосереджено на якнайшвидшому поверненні біженців в Україну, щоб уникнути відтоку мізків і нестачі робочої сили в довгостроковій перспективі, спрямовувати ресурси на відновлення економіки України, віддавати перевагу варіантам, які можуть реалізувати українці, створювати робочі місця, підвищувати кваліфікацію робочої сили та адаптацію промислової екосистеми в Україні.

Низку програм ЄС реалізує спільно з іншими сторонами. Такою є *«U-LEAD з Європою»* (**Ukraine – Local Empowerment, Accountability and Development**) – програма співпраці між українським урядом, Європейським Союзом та його державами-членами Німеччиною, Польщею, Данією, Словенією. Програму впроваджує німецька урядова компанія GIZ. Мета програми – посилення спроможності основних зацікавлених сторін на національному, регіональному та місцевому рівнях у розширенні можливостей місцевого самоврядування в громадах, зокрема в умовах війни та відбудови. Програма має офіси в усіх регіонах України і підтримує територіальні громади у завершенні реформ децентралізації, а також надає допомогу громадам в адаптації до умов війни (як у *громадах*, де відбулися руйнування від війни, так і *громадах*, які не зазнали таких руйнацій), у плануванні, координуванні та впровадженні заходів із відбудови (наприклад, щодо *утримання локального бізнесу та залучення нових інвесторів, розвитку нового бізнесу, просування сталих зелених практик, переходу на екологічний розвиток громади*).

У рамках проєкту «U-LEAD з Європою» реалізується ініціатива «Зміцнення стійкості на місцях. Підтримка екстрених ремонтів у громадах», що передбачає надання допомоги 100 громадам, які зазнали серйозних руйнувань внаслідок російської агресії.

ООН

Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН) веде активну діяльність щодо повоєнного відновлення України. Після російської агресії 2022 року ПРООН запустила спеціальну Програму з підвищення стійкості та відновлення України. Вона спрямована на допомогу Уряду в проведенні заходів реагування на надзвичайні ситуації, виконанні зобов'язань щодо надання державних послуг і підтримці економіки та має 5 напрямків підтримки:

- Можливості Уряду реагувати на кризові ситуації та вирішувати їх;
- Безперервне надання державних послуг;
- Аварійні роботи, що сприяють відновленню та відбудові;
- Доходи, засоби до існування та підтримка приватного сектору;
- Громадянське суспільство та підтримка соціальної структури.

До прикладу, у 2023 році ПРООН активно створювала так звані «офіси з відновлення» (центри відновлення та розвитку громад), реалізовувала енергетичні, освітні та інші проєкти. Загалом ПРООН підтримує зелене повоєнне відновлення України.

Окрім того, в рамках інших програм (зокрема з енергетики та довкілля) ПРООН реалізує низку проєктів у сферах зеленого відновлення, енергоефективності, зміни клімату.

Активну роботу здійснюють також інші установи та офіси ООН, включно з представництвом ООН в Україні. Так, створено Фонд відновлення українських громад. Управління Фондом здійснює Представництво ООН в Україні, а пріоритети визначають у співпраці з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України. 22 грудня 2023 р. Керівний комітет Фонду відновлення українських громад на першому засіданні ухвалив виділення 4,6 млн доларів на підтримку громад у Сумській області для розвитку сільського господарства та економічної стійкості. Реалізація проєктів громад запланована на березень 2024 року.

СПІВПРАЦЯ З ОКРЕМИМИ ДЕРЖАВАМИ

США є лідером безпекової допомоги України: лише з лютого 2022 року її розмір склав близько 44 млрд дол. США.

У вересні 2023 року Пенні Пріцкер була призначена спецпредставником з питань економічного відновлення України.

Значна частина американської допомоги (зокрема у невійськовій сфері) здійснюється через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), роботу якого в Україні зазвичай планують у консультаціях з окремими громадськими організаціями. Діяльність агентства в Україні охоплює широкий спектр питань від прямої бюджетної підтримки до секторальної допомоги у низці сфер. Від початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року USAID надало 9,88 млрд дол. США на програми розвитку та гуманітарну допомогу в Україні.

Великобританія є одним із лідерів усебічної підтримки України з початку російської агресії. У 2023 році у Лондоні провели чергову конференцію з відновлення України (URC-2023), де пріоритетом було залучення приватного сектора до відбудови України та створення умов для цього. На відміну від попередньої URC, лондонська конференція забезпечила широку можливість для участі громадського сектора, проте бізнес мав набагато ширші можливості зробити внесок у дискусію.

На початку 2024 року Велика Британія та Україна підписали безпекову угоду, яка, окрім безпекового (безумовно, основного) компонента, містить також пріоритети співпраці у сфері відбудови та повоєнного відновлення України. На жаль, положення угоди з цих питань не містять згадок про зелену чи сталу відбудову.

Німеччина є одним з основних партнерів, які надають військову та іншу допомогу Україні. Сукупно з лютого 2022 року ця допомога склала майже 28 млрд євро (включно із внеском у європейські фонди та програми). Частина цієї допомоги безпосередньо пов'язана з екологічними й особливо кліматичними питаннями. Зокрема, низка екологічних і кліматичних проєктів реалізуються через урядову компанію Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. За підтримки одного з таких проєктів був створений Кліматичний офіс. Німеччина запустила платформу підтримки відбудови України, що має на меті сприяти налагодженню контактів та обміну досвідом між компаніями, муніципалітетами, громадянським суспільством і науковими

організаціями, надавати інформацію про можливості консультації, співпрацю та фінансування на вебсторінці. Наразі вебсторінка містить лише загальну інформацію про міжнародні процеси відбудови України.

Активно обговорюють відбудову України в **Польщі, Фінляндії** та інших країнах. Насамперед це викликано зацікавленістю бізнесу та держав брати участь у відновленні.

У **Польщі** значну роботу в цьому напрямку здійснює Warsaw Enterprise Institute. Окрім спеціального звіту про участь Польщі у відбудові України, вони також запустили спеціальний онлайн сервіс з питань відбудови. Польський сервіс відновлення України – це проєкт, спрямований на підтримку відбудови і модернізації України через залучення польських компаній до України та підтримку польсько-української економічної співпраці.

У **Фінляндії** Міністерство закордонних справ спільно з Міністерством економіки та зайнятості, Міністерством фінансів і зацікавленими представниками фінського бізнесу розробило План участі Фінляндії у відбудові України. Особливу увагу тут приділено фінансуванню та консультаційним послугам для фінських компаній, що необхідно для участі в такому масштабному і тривалому проєкті відновлення. Друга частина Плану, яку планують розробити протягом 2024 року, буде зосереджена на участі державних органів влади Фінляндії та всіх зацікавлених сторін у відбудові України, а також на використанні в Україні коштів фінських фондів співпраці у сфері розвитку.

Данія бере активну участь у реагуванні на наслідки війни. Уряд країни першим зробив внесок у Фонд відновлення українських громад і надає пряму підтримку Миколаївщині. У 2023 році загальна сума допомоги на потреби відбудови від Данії склала 103,2 млн євро.

Окрім згаданих вище країн, чимало інших надають допомогу на двосторонній основі (країни Балтії, Канада, Японія, Австралія та інші).

2.2 ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ

Міжнародні політичні процеси та міжнародні організації

у 2023 році розглядали переважно уряд і приватний сектор як основні зацікавлені сторони процесів відбудови (зокрема URC та Вільнюська конференція із зеленого відновлення України), частково у фокусі їхньої уваги були громади (особливо міста). У приватному секторі значну увагу приділяли великим енергетичним, сільськогосподарським і транспортним компаніям.

Важливою зацікавленою стороною є великі міжнародні приватні фінансові (інвестиційні) компанії. До прикладу, згаданий вище Warsaw Enterprise Institute, і низка *інших* гравців виокремлюють американські компанії *BlackRock* та JP Morgan як такі, що будуть відігравати «*фундаментальну*» роль у відбудові України.

Програми допомоги з розвитку (GIZ, USAID, ПРООН та інші)

часто розглядають окремі міністерства та відомства як самостійні зацікавлені сторони (зокрема Міндовкілля, Міненерго, Мінвідновлення).

На рівні *двосторонньої* співпраці країни часто розглядали місцеві громади України як основну зацікавлену сторону. Водночас низка країн важливою зацікавленою стороною вважає власний приватний сектор (з погляду забезпечення його участі у відбудові України).

Головними зацікавленими особами в механізмі **Ukraine Facility** ЄС вважає громадянське суспільство, приватний сектор та місцеві органи влади. Основними групами для цілей Плану України уряд визначив центральні органи виконавчої влади, регіональні групи, групи бізнес-секторів, групи громадського сектору та народних депутатів.

Варто зазначити, що в усіх міжнародних процесах значну роль відіграє **Президент України та Офіс Президента України**, яких слід вважати головною зацікавленою стороною у процесах планування відновлення.

2.3 ЗЕЛЕНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСІВ

У рамках усіх міжнародних політичних процесів (URC, G7 тощо) йдеться про підтримку зеленого повоєнного відновлення. Так, у травні 2023 року Група Семи G7 заявила про підтримку «сталого і стійкого повоєнного відновлення та зеленої відбудови України». Під час Лондонської конференції учасники також зробили низку заяв із такими акцентами, зокрема з боку уряду України.

Загалом робота міжнародних фінансових інституцій здійснюється з урахуванням потреб зеленої відбудови. Як зазначалось раніше, Механізм розширеного фінансування МВФ містить чіткі положення щодо важливості створення засад для зеленого переходу та зеленого повоєнного зростання. Значною мірою екологічні міркування враховують у роботі ЄБРР та ЄІБ з питань відбудови України. Водночас комплексна оцінка потреб у відбудові, яку періодично готують за участю Світового банку, містить лише окремі «зелені» сектори (водопостачання і каналізація, лісове господарство).

Регламент 2024/792 про Ukraine Facility охоплює положення щодо екологічних і кліматичних засад використання коштів у рамках цього механізму. Ці положення визначають екологічні та кліматичні цілі, принципи й умови надання коштів, особливо в межах перших двох елементів Ukraine Facility (Плану України та Інвестиційного механізму). Водночас їхнє практичне застосування обмежене до «наскільки це можливо в умовах війни».

Серед загальних цілей Ukraine Facility виділяють подолання екологічних наслідків російської агресії, сприяння екологічній стійкості й наближенню до екологічного та кліматичного законодавства і стандартів ЄС.

Принаймні 20% інвестицій – як у рамках другого, інвестиційного елементу Ukraine Facility, так і в рамках Плану України – мають сприяти, «наскільки це можливо в країні, зруйнованій війною», пом'якшенню зміни клімату й адаптації до її наслідків, охороні довкілля, включно зі збереженням біорізноманіття, та зеленому переходу.

План України має сприяти досягненню цілей Ukraine Facility, зокрема сталій відбудові й відновленню України, переходу до зеленої, сталої, цифрової та інклюзивної економіки, а також відповідати національно визначеному внеску в рамках Паризької угоди та зобов'язанням за Конвенцією про біологічне різноманіття. Включені до нього заходи повинні узгоджуватися, «наскільки це можливо в контексті повоєнної відбудови та відновлення», з принципом «не завдавати значної шкоди».

Міжнародні організації, зокрема ПРООН, безумовно підтримують зелене відновлення та враховують його потреби у своїй роботі.

Двостороння співпраця України з окремими країнами, особливо щодо проєктів на локальному рівні, також здійснюється з урахуванням потреб зеленого відновлення. На нашу думку, це є наслідком як запиту з боку громад, так і пріоритетів відповідних держав. Насамперед це стосується Німеччини, Данії, Фінляндії. Разом з тим ми не змогли виявити зелені питання як пріоритетні чи наскрізні в роботі [USAID](#).

2.4 УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

Порівняно з конференцією в Лугано Лондонська конференція URC забезпечила ширшу участь громадськості. Водночас громадськість і далі виступала радше спостерігачем, а не співучасником. Натомість значну роль надали бізнесу. Конференція із зеленого відновлення України у Вільнюсі забезпечила участь громадськості, проте приватний сектор мав значно ширші можливості для ефективної участі.

Багатостороння координаційна платформа донорів для України тісно співпрацює з українськими органами влади та міжнародними фінансовими установами, однак вона практично закрита для громадськості.

Міжнародна робоча група щодо екологічних наслідків війни проводила неформальні зустрічі з представниками окремих громадських організацій. Одну із таких [зустрічей](#) провели у червні 2023 року. У своєму [виступі](#) на міжнародній конференції

«Об'єднані заради справедливості. Об'єднані заради природи» Маргот Вальстром наголосила на важливості співпраці з українськими екологічними громадськими організаціями. Під час конференції Міжнародна група зустрілася з представниками українських екологічних неурядових організацій. Сторони обговорили питання зеленого відновлення України, її довкілля. Наразі лише окремі організації беруть безпосередню участь в роботі групи.

Світовий банк не демонстрував широкої відкритості у плануванні своїх програм в Україні (за винятком залучення експертного потенціалу окремих організацій).

Оскільки формально **Ukraine Facility** було створено шляхом прийняття регламенту ЄС, її розробка супроводжувалась стандартними консультаціями Європейської Комісії з громадськістю. На жаль, у рамках цих формальних консультацій отримали лише 21 коментар (пропозицію), з них тільки 2 з України. Це може свідчити про те, що зацікавлені сторони в ЄС та Україні використовують інші, непублічні механізми донесення своєї думки до органів ЄС.

Розробка **Плану України** передбачала низку публічних консультацій, опис яких міститься в проєкті плану. На практиці більшість публічних консультацій була спрямована на залучення бізнесу.

Планування діяльності ПРООН та інших установ **ООН** в Україні не здійснюється із залученням громадськості, громадський контроль за їхньою діяльністю відсутній.

Загалом міжнародна і двостороння співпраця між Україною та партнерами здійснюється без широкого залучення громадського сектору на етапі планування основних програм такої співпраці. Практично єдиним питанням, де відбувається діалог, є підзвітність та антикорупційні заходи. Це, ймовірно, пов'язано з тим, що більшість такої співпраці зосереджена на наданні допомоги у вирішенні нагальних потреб. Зважаючи на роль міжнародних фінансових інституцій, прозорість їхньої роботи у сфері повоєнної відбудови є особливо гострим питанням.

РОЗДІЛ 3

ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВІДНОВЛЕННЯ

ПОВОЄННА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСИ,
ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ, УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ – СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ 2024 РОКУ

РОЗДІЛ 3.

ІНСТИТУЦІЙНО- ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ВІДНОВЛЕННЯ

В Україні створено низку організаційних та інституційних механізмів для планування і здійснення відновлення (відбудови) від наслідків збройної агресії. У рамках діяльності органів державної влади такі механізми вирізняються високою централізацією.

3.1 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСІВ

А) УРЯДОВИЙ РІВЕНЬ

У грудні 2022 року шляхом об'єднання Міністерства інфраструктури і Міністерства розвитку громад та територій було створено Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури і запроваджено посаду Віцепрем'єр-міністра з відновлення України – Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України (яку обіймає О. Кубраков).

У 2023 році було введено посади заступників міністра або голови обласної державної адміністрації, до компетенції яких належать питання відновлення регіонів, територій та інфраструктури (чи покладення відповідних повноважень на іншого заступника в окремих міністерствах і обласних державних адміністраціях). Цим же рішенням КМУ визначив перелік міністерств, де такі посади створено:

- Мінінфраструктури
- Міноборони
- МОЗ
- МОН
- Міненерго
- Мінцифри
- МКІП
- Мінсоцполітики

Як бачимо, Міндовкілля у цьому переліку немає, що може свідчити про неперіоритетність відновлення в екологічній сфері (зокрема природоохоронних територій та природоохоронної інфраструктури).

Б) АГЕНТСТВО ВІДНОВЛЕННЯ

Відповідно до попередньо оголошених планів, наприкінці лютого 2023 року Уряд створив Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (на базі Укравтодору). Формально серед завдань Агентства відновлення немає спеціальних повноважень щодо відновлення від наслідків російської агресії. Проте на практиці значна частина його діяльності пов'язана з попередженням або ліквідацією наслідків російської збройної агресії на підставі відповідних спеціальних постанов КМУ. Так, агентство працює над проєктом будівництва подачі води з Карачунівського водосховища з перших днів після підриву Каховської ГЕС, здійснює будівництво захисних споруд для об'єктів енергетики за підтримки USAID тощо.

В) DREAM

У 2023 році Мінінфраструктури, Агентство відновлення, а також Проектний офіс DREAM, створений на базі Open Contracting

Partnership за підтримки Transparency International Ukraine, та Офіс ефективного регулювання BRDO у тісній співпраці з громадянським суспільством і міжнародними партнерами розробляли та впроваджували державну електронну екосистему *DREAM* (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management). Це державна електронна платформа, що збирає, впорядковує та публікує відкриті дані на всіх етапах проєктів відновлення в режимі реального часу. Уперше її представили на Лондонській конференції з відновлення, а в листопаді 2023 року *розпочали* бета-тестування оновленого функціоналу. У листопаді 2023 року платформа зробила доступною свої дані через *API*, що значно полегшує роботу з ними для громадськості.

Наразі система все ще у процесі створення та вдосконалення.

Г) ФОНД ВІДНОВЛЕННЯ ВІД НАСЛІДКІВ АГРЕСІЇ

Відповідно до *Закону* про державний бюджет України на 2023 рік у складі спеціального фонду Державного бюджету України було створено фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Метою фонду є усунути наслідки (у тому числі гуманітарні, соціальні, економічні) збройної агресії РФ проти України. У лютому 2023 року затвердили *порядок* використання коштів цього фонду.

Фінансування заходів коштом фонду відновлення *почалось* у травні 2023 року. Уряд виділив 4,4 млрд грн для виплат компенсацій у межах проєкту «Відновлення — державної програми, якою можуть скористатися громадяни України для відновлення пошкодженого житла внаслідок збройної агресії РФ.

Г) ШЕФСТВО НАД РЕГІОНАМИ

Особливою формою, запропонованою Президентом України на URC Лугано, є так зване патронатство, або шефство, країн-партнерів над відбудовою окремих міст чи регіонів. Початково бажання взяти участь у відновленні українських міст *висловили* чимало країн (Італія щодо Рівного, Німеччина — щодо Чернігова, Бельгія — щодо Миколаєва, Швеція та Нідерланди — щодо Херсона, Данія — щодо Миколаївщини).

У 2023 році цей підхід мав змішаний результат, який спробувала підсумувати «Економічна правда». Деякі країни після певних роздумів дійшли висновку, що такий формат – не найкращий для них. Так, у квітні 2023 року уповноважений уряду Німеччини з питань відновлення України Йохен Фласбарт заявив, що не вважає ефективною концепцію, за якою держави-донори концентруватимуться на відбудові певних регіонів під час повоєнного відновлення.

Водночас Данія ефективно використала запропонований мандат, взяла під опіку Миколаївщину і з початку великої війни надала 375 млн євро цивільної допомоги. Королівство допомагає очищати воду, купувати обладнання для водо-, електро- і тепlopостачання, ремонтувати будівлі та каналізацію, проводити аварійні роботи. Підтримка Данії вже перейшла до наступного етапу: відновлення фізичної, соціальної інфраструктури, а також базових речей. «Наприклад, кілька тижнів тому я був у Миколаєві і передав сміттєвози. Яке відношення сміттєвози мають до дансько-українських відносин? Де немає сміттєвозів, там немає відбудови, тож люди не повернуться до Миколаєва, — заявив восени 2023 року посол Королівства Данії в Україні Оле Егберг Міккельсен. — Зараз проводиться так багато конференцій про відбудову та відновлення, але недостатньо уваги приділяється конкретним речам. Я не люблю конференції. Нам потрібно діяти. Не можна чекати на мир і великий план відбудови. Треба починати вже зараз», — додав він.

3.2 ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ

З погляду інституційно-організаційних процесів основними зацікавленими сторонами є окремі міністерства, як-от Мінвідновлення, обласні адміністрації та громади. Такими міністерствами насамперед є ті, що мають заступників міністрів з питань повоєнної відбудови (Мінвідновлення, Міноборони, МОЗ, МОН, Міненерго, Мінцифри, МКІП та Мінсоцполітики).

Хоча громадськість вважають зацікавленою стороною і вона виявляє інтерес до цих механізмів, поки що тільки Мінвідновлення та окремі обласні військові адміністрації беруть до уваги її інтереси.

3.3 ЗЕЛЕНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСІВ

На урядовому рівні екологічні питання не знайшли місця в інституційно-організаційній архітектурі повоєнного відновлення. У Міндовкіллі немає заступника міністра з питань повоєнної відбудови.

Восени 2023 року Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України затвердило методичні рекомендації щодо пріоритезації проєктів ліквідації наслідків, спричинених збройною агресією рф. Ці рекомендації застосовуються до всіх проєктів відбудови. Документ офіційно затверджує методологію, розроблену з урахуванням рекомендацій експертів Світового банку та громадських організацій, що входять до складу Коаліції RISE Ukraine, і використану під час відбору проєктів, запропонованих до реалізації коштом Фонду ліквідації.

Методологія містить перелік індексів, критеріїв та індикаторів, які дозволяють оцінити пріоритетність проєктів на основі бальної системи. Цікаво, що методологія використовує низку екологічних критеріїв, включно з кліматичними. Окремо передбачений перелік так званих секторів діяльності та допустимих видів операцій, що вважаються універсально узгодженими з цілями Паризької угоди.

На сьогодні база даних проєктів DREAM містить близько 1,500 проєктів, що готуються або реалізуються, проте значна їх частина не стосується відбудови від наслідків воєнних дій. Сектори (галузеві пріоритети) проєктів містять окремі зелені напрями (вода, санітарія, відходи, ВДЕ), проте не включають природоохоронних заходів (як-от відновлення заповідників чи інших заходів щодо охорони природи), адаптації до зміни клімату, зменшення викидів тощо. Значним недоліком системи є відсутність будь-якої інформації про екологічність проєктів (у тестовий період був намір ввести таку інформацію до опису проєктів).

Загалом діяльність Агентства відновлення у 2023 році була повністю зосереджена на відновленні та захисті критичної інфраструктури. У контексті зелених питань єдиним (проте дуже складним і важливим) проєктом агентства у 2023 році можна вважати будівництво магістрального водогону, який має забезпечити 1,5 млн людей питною водою після підриву Каховської ГЕС.

3.4 УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

Жоден з інституційно-організаційних процесів, виявлених нами, не містить спеціальних механізмів участі громадськості у плануванні чи здійсненні повоєнної відбудови (відновлення).

Разом з тим щоб забезпечити громадську участь у рамках системи DREAM розробляють модуль *eDem*. Він має стати одним із головних компонентів системи DREAM, ініційованої Центром розвитку інновацій за сприяння Коаліції громадських організацій RISE Ukraine. Для розробки цього модуля провели спеціальне *дослідження* щодо інструментів участі громадськості у процесах відбудови.

РОЗДІЛ 4

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2023 РОКУ

ПОВОЄННА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСИ,
ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ, УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ – СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ 2024 РОКУ

РОЗДІЛ 4.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2023 РОКУ

4.1 ЗМІНИ ПОРІВНЯНО З 2022 РОКОМ

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОЦЕСИ ПЛАНУВАННЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

У 2023 році робота над формуванням і впровадженням національного **Плану з післявоєнного відновлення та розвитку України** фактично зупинилась. Після представлення його проєкту на конференції в Лугано (де він, мабуть, виконав своє завдання переконати партнерів у масштабі та складності повоєнної відбудови) всередині країни план раптово втратив будь-яку роль інструмента планування повоєнної відбудови. План так і не був затверджений.

Це може бути пов'язано з різними факторами, серед яких потреба здійснювати певні заходи негайно (як-от побудова водогону після руйнування Каховської ГЕС), організаційні особливості проведення заходів відновлення від наслідків воєнних дій (зокрема значна роль Агентства з відновлення), особливості управління державою у воєнний час. Окрім того, відмова від завершення розробки і прийняття національного плану

заходів із відновлення може бути ознакою відсутності цілісної та ефективної системи довгострокового планування державної політики загалом. Проте відсутність національного плану з відновлення не означає, що його не повинно бути.

Разом з тим процес формування й обговорення проєкту національного плану заходів з повоєнного відновлення став унікальним досвідом для всіх зацікавлених сторін. Очевидно, низка концептуальних засад та підходів, які виникли в процесі його розробки, є важливими для поточних і майбутніх процесів планування. Прикладом важливого результату процесу розробки плану є концепція «відбудувати краще, ніж було», яка міцно утвердилась у публічному дискурсі та політичних позиціях влади, партнерів і решти зацікавлених сторін.

У 2023 році роль основного інструмента національного планування повоєнного відновлення несподівано отримав **План України** як умова отримання коштів у рамках першого компонента Ukraine Facility. Така центральна роль Плану України в архітектурі державного планування зазначена у проєкті плану. З одного боку, це свідчить про послідовну політику ЄС, який ще навесні 2022 року *заявив*, що саме він має відігравати ключову роль у координації повоєнної відбудови. З іншого боку, на сьогодні проєкт Плану України не можна назвати цілісним підходом до планування повоєнної відбудови та розвитку, адже його мета доволі прагматична: гарантувати можливість отримати фінансування з боку ЄС. Тому практичний його вплив на повоєнне відновлення (зокрема й «зелене») можна забезпечити лише за умови постійного моніторингу використання коштів та оцінки. Відповідні механізми передбачені регламентом про Ukraine Facility.

Важливим досягненням 2023 року є завершення розробки нової **Стратегії регіонального розвитку**. Оскільки архітектура планування повоєнного відновлення передбачає узгодження із та між секторальними стратегіями, оновлення одного з провідних інструментів планування розвитку є дуже важливим кроком. Окрім того, усі секторальні стратегії, прийняті чи розроблені у 2023 році, враховують потребу подолання наслідків воєнних дій. Така тенденція є виправданою і необхідною.

Неурядові процеси головним чином були зосереджені на створенні платформ та можливостей участі громадськості в процесах, пов'язаних із плануванням і здійсненням повоєнної відбудови. До прикладу, екологічні організації у 2023 році шукали

шляхи лобіювання зеленої відбудови, особливо в міжнародних процесах. Успішними можна вважати зусилля громадських організацій з підтримки громад у плануванні та здійсненні заходів на засадах зеленої повоєнної відбудови. Проте в національних процесах залишається багато прогалин як для участі, так і для забезпечення зеленого повоєнного відновлення.

У 2023 році спостерігалась **тенденція до визнання принципу «відбудувати зеленіше, ніж було»**. Окремі елементи «зеленої» відбудови були інтегровані у проєкт Плану України (наприклад, перехід до зеленої економіки як наскрізний принцип відновлення), нову стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 рр., проєкт стратегії інноваційної діяльності до 2030 року тощо. Водночас зарано говорити, що планування повоєнної відбудови та відновлення системно враховує екологічний чи кліматичний компонент. Попри політичні заяви є обґрунтовані сумніви, що на практиці зелений компонент відіграє важливу чи особливу роль у національних процесах планування відновлення.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ПЛАНУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ

Міжнародні конференції з повоєнного відновлення України (URC) продовжували відігравати важливу роль у забезпеченні діалогу з міжнародними партнерами, формуванні єдиних підходів до повоєнного відновлення. У 2023 році активну роль почала відігравати Багатостороння координаційна платформа донорів для України. У 2023 році значне місце в роботі цих процесів надавалось фінансам та участі приватних компаній у процесах повоєнної відбудови.

У 2023 році **міжнародні організації**, зокрема Світовий Банк, МВФ, ЄІБ, ЄБРР, ПРООН, залишались провідними гравцями у забезпеченні та адмініструванні міжнародної фінансової і технічної допомоги. Разом з тим їхню роль у плануванні повоєнного відновлення важко чітко окреслити.

У 2023 році **Європейський Союз** зміцнив свою роль головного двостороннього партнера у плануванні й забезпеченні повоєнної відбудови та відновлення України. Ukraine Facility в цьому аспекті є основним інструментом, який потенційно може стати центральним елементом усієї міжнародної архітектури допомоги у повоєнному відновленні України.

У 2023 році **двостороння співпраця** з окремими країнами набула прагматичного характеру, наслідком чого є велика кількість програм допомоги й відновлення, що системно впроваджуються в Україні. США, Великобританія, Німеччина стали, мабуть, основними безпековими партнерами і партнерами з розвитку. Серед цих країн особливу увагу до зеленого відновлення спостерігаємо в німецьких партнерів (головним чином у роботі GIZ).

Інші країни, зважаючи на їхні порівняно обмежені можливості, беруть участь в окремих проєктах відновлення, особливо на місцевому рівні. Наразі їхня роль у повоєнному плануванні обмежена. Це можна пояснити певним скептицизмом щодо ефективності постійних обговорень та планування на тлі величезної кількості проблем, які потребують вирішення вже сьогодні.

У 2023 році деякі країни були стурбовані **доступом їхніх компаній до майбутніх проєктів відбудови**, вважаючи, що основу роль у плануванні та адмініструванні майбутніх програм відіграватимуть великі інвестиційні компанії (як-от Black Rock та JP Morgan).

У 2023 році **усі міжнародні процеси містили елементи зеленої відбудови**. На практиці особливу увагу зеленим питанням приділяють ЄБРР, ЄІБ, МВФ, Європейська Комісія та ПРООН. За нашими спостереженнями, локальні (місцеві) проєкти міжнародних партнерів є частіше «зеленими», ніж великі програми. Ми не виявили системного підходу до просування зеленої відбудови в діяльності USAID.

ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

На урядовому рівні у 2023 році можемо відзначити кілька важливих кроків, спрямованих на посилення інституційної та організаційної складової процесів, пов'язаних із повоєнною відбудовою.

Уряд запровадив посади заступників міністрів (голів обласних державних адміністрацій) із питань відновлення територій та інфраструктури. На рівні міністерств такі посади створені в Мініфраструктури (Мінвідновлення), Міноборони, МОЗ, Міненерго, Мінцифри та інших. На жаль, у Міндовкіллі такої посади не було запроваджено.

Важливою подією 2023 року було створення Державного агентства відновлення та розвитку (на базі Укравтодору). Разом із міністерством агентство зосередило всі організаційні зусилля з відновлення не лише транспортної, а й житлової та соціальної інфраструктури. Воно доклало зусиль для створення державної екосистеми DREAM – платформи, що збирає та оприлюднює дані про проекти відновлення.

Новацією 2023 року стало випробування на практиці ідеї, представленої в Лугано, про шефство країн над регіонами. Підхід продемонстрував змішаний результат: деякі країни відмовились від нього (наприклад, Німеччина), інші ж активно впроваджували. Серед останніх найбільш успішним можемо вважати приклад Данії, що взяла під опіку Миколаївщину. На думку посла Данії в Україні, такий підхід дозволяє перейти від розмов до реальних справ.

Організаційні та інституційні процеси у 2023 році не мали достатньої інтеграції зелених питань. Єдиним прикладом їхньої інтеграції є методичні рекомендації Мінвідновлення щодо пріоритезації проектів ліквідації наслідків війни. Ці методичні рекомендації містять перелік екологічних та кліматичних чинників, які потрібно враховувати під час пріоритезації таких проектів.

4.2 ІНСТРУМЕНТИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ

Міжнародні процеси у 2023 році не забезпечили належної участі зацікавлених сторін, окрім бізнесу. Деякі процеси залишались повністю закритими (як-от міжнародна координаційна платформа донорів). Лондонська конференція URC була більш відкритою для участі громадських організацій, проте їхня роль обмежувалася спостереженням (на відміну від бізнесу, який мав можливість брати участь в панельних дискусіях). Більшість процесів міжнародної допомоги не забезпечували можливості врахування думки громадськості.

Певну роль у забезпеченні участі громадськості відігравали формальні процедури. Так, проект регламенту щодо Ukraine

Facility проходив громадське обговорення, проте українські НУО практично проігнорували його. Це може свідчити про недовіру до проєкту або недостатню поінформованість представників громадськості про такі процедури в ЄС. Тут доречно згадати помітну активність українських стейкхолдерів, особливо бізнесу, у рамках формальних консультацій щодо проєкту регламенту про механізм карбонового корегування імпорту (СВАМ). Це може свідчити про те, що українські організації віддають перевагу прямому лобіюванню.

Формальні процедури також застосовували і в Україні під час обговорення проєктів відповідних стратегій та планів, місцевих актів планування тощо.

Хоча проєкт Плану України проходив серію обговорень, проте однозначну перевагу надали бізнесу. На жаль, уряд не продемонстрував відкритості навіть щодо оприлюднення остаточного проєкту.

Інший підхід застосували до розробки проєкту Національного плану з енергетики та клімату: участь громадськості забезпечили через серію спеціальних тематичних обговорень.

Найбільш ефективним, на нашу думку, виявився підхід залучення громадськості до обговорення проєкту нової стратегії регіонального розвитку. Урядовці забезпечили можливість подавати пропозиції у різний спосіб (усього було подано понад 3 тис. пропозицій!), проте особливістю процесу було активне заохочення громадськості з боку Мінвідновлення взяти участь в обговореннях і надіслати пропозиції. Цей процес однозначно є найкращим прикладом залучення громадськості у 2023 році.

У 2023 році стало очевидним, що організаційні та інституційні процеси відновлення від наслідків російської агресії не включатимуть спеціальних механізмів для забезпечення участі громадськості. Винятком може стати система DREAM, одним із незавершених елементів якої є модуль eDem, який розробляють з метою залучення громадськості.

4.3 ВИСНОВКИ

Національна архітектура планування повоєнної відбудови та розвитку все ще формується. Процес національного планування у формі спеціального плану заходів згорнутий, його місце посів План України в рамках Ukraine Facility. Таким чином, на початок 2024 року в Україні відсутня єдина стратегія повоєнної відбудови та відновлення.

В Україні секторальні й місцеві процеси планування почали враховувати потреби повоєнної відбудови, що є очевидною необхідністю. У наступні роки ця тенденція, вочевидь, пошириться на всі напрямки секторального і місцевого планування розвитку.

Міжнародні процеси планування повоєнної відбудови мають і матимуть визначальний вплив на формування пріоритетних напрямків відбудови й розвитку. Разом із тим вони відзначаються низьким рівнем прозорості. Міжнародна і двостороння співпраця між Україною та партнерами здійснюється без широкого залучення громадського сектору на етапі планування основних програм такої співпраці, а часто й на етапі реалізації.

З огляду на поширені побоювання щодо майбутньої ролі великих інвестиційних компаній у повоєнній відбудові України, відсутність у відкритому доступі «міжнародного» плану (-ів) відновлення викликає стурбованість. Їхня відсутність у публічному просторі не означає, що таких планів (стратегій) немає в основних міжнародних партнерів України. Проте лише Європейський Союз затвердив своє стратегічне бачення щодо цього у формі Ukraine Facility.

Громадські організації схильні співпрацювати з місцевою владою у конкретних проєктах повоєнного відновлення. Це, ймовірно, викликано більшою відкритістю місцевої влади до співпраці та меншими розмірами таких проєктів.

З політичного погляду і влада України, і міжнародні партнери погоджуються, що відбудова держави має відбуватися з урахуванням екологічних та кліматичних питань. Разом із тим лише окремі міжнародні партнери втілюють такий підхід до своїх програм та проєктів в Україні. Реальна «зеленість» фінансування в межах Ukraine Facility значною мірою залежатиме від політичної волі ЄС та за умови належного моніторингу впровадження цього регламенту.

Зацікавлені сторони – уряд, партнери, громадськість, бізнес, місцева влада – ще не сформували чіткого розуміння зеленої відбудови. Окрім загальних тез про «зелену відбудову» і необхідність врахування кліматичних та екологічних питань, публічний дискурс у 2023 році не містив структурованої предметної дискусії щодо концепції зеленої відбудови. На жаль, принцип «відбудувати зеленіше і краще, ніж було» (build back better and greener) залишається нерозкритим і ми спостерігаємо незначні зусилля для побудови спільного розуміння його змісту.

Імовірно, відсутність предметного діалогу в межах чіткого процесу (який дав би учасникам відчуття важливості, результативності такого діалогу) спонукає низку зацікавлених сторін до реалізації зелених проєктів вже зараз. За змістом такі проєкти, як правило, стосуються відновлюваних джерел енергії (невеликі сонячні станції, теплові насоси) та впровадження базових екологічних практик і механізмів (водопостачання, каналізація, збір побутових відходів тощо). Така практика якраз і формує розуміння «зеленої відбудови», особливо на місцевому рівні, фрагментуючи та звужуючи його зміст до окремих, радше примітивних (чи базових) з погляду стратегічного бачення складових.

У попередньому *дослідженні*, присвяченому аналізу процесів відбудови України у 2022 році, автори запропонували низку рекомендацій щодо національних і міжнародних процесів у цій сфері. Вони стосувалися загальних засад прозорості та участі громадськості у плануванні та реалізації повоєнного відновлення, участі громадськості в міжнародних координаційних та фінансових платформах, національних процесах, а також участі громадськості та громадського контролю під час реалізації плану відновлення України від наслідків війни.

Частина цих рекомендацій знайшла свій практичний прояв, зокрема щодо прозорості й участі громадськості у секторальних реформах. Прикладом урахування є робота над розробленням проєкту нової редакції Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. У рамках цього процесу проводилися консультації з широким колом зацікавлених осіб та їх залучення. Низку обговорень започаткували і з кліматичних питань, як-от обговорення проєктів Національного плану з енергетики та клімату України 2025–2030, Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики», Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року. В основному обговорення відбулися

на початку 2024 року. Разом із тим в інших секторальних політиках залученість громадськості залишається недостатньою. Наприклад, під час розроблення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року вона була відсутня.

Актуальною залишається рекомендація щодо залучення громадянського суспільства на всіх етапах відновлення й відбудови, починаючи з ранніх. Уряд приділяє більше уваги залученню громадськості на етапі планування, повідомляючи про проведення громадських обговорень, публічних консультацій. Проте недостатньо напрацьовані інструменти підзвітності та контролю. Заходи із фізичної відбудови, контроль за фінансовими потоками щодо відновлення України громадські організації здійснюють у рамках реалізації грантових проєктів тощо. Водночас залишається актуальним виконання зобов'язань щодо звітності, моніторингу та оцінки з боку урядових структур.

Незалежно від рівня процес залученості надалі залишається формалізованим. Причинами є не лише формальний підхід владних суб'єктів до проведення різного роду обговорень та консультацій, а й також недостатня зацікавленість представників громадськості. На цьому фоні позитивним є досвід широкого залучення зацікавлених осіб під час оновлення Державної стратегії регіонального розвитку.

Залишається актуальною та потребує подальшого впровадження рекомендація щодо прозорості й участі громадськості в міжнародних процесах, демонстрація міжнародними партнерами лідерства і доброї волі у забезпеченні таких засад врядування. Міжнародні фінансові установи залишаються закритими в аспекті залучення громадськості. В інших міжнародних процесах спостерігаємо принаймні проголошення важливості залучення громадськості. Багатостороння координаційна платформа донорів для України започаткувала роботу своєї вебсторінки. Проте сторінка не містить достатньої інформації про фінансові потоки, спрямовані на допомогу Україні, можливості її цифрового опрацювання, що перешкоджає поінформованості громадськості, здійснення нею ефективного моніторингу та контролю.

Простежуємо тенденцію співпраці міжнародних партнерів та зосередження їхньої уваги на роботі з місцевими громадами і місцевими громадськими організаціями, особливо коли мова йде про впровадження конкретних проєктів відбудови у місцевих громадах, посилення їхньої спроможності. Громадські

організації у своїй діяльності просувають ініціативи, спрямовані на конкретні місцеві громади. Помітними є зрушення щодо залучення аналітичного та експертного потенціалу громадськості, зокрема і в кліматичних питаннях. Не останню роль відіграють проєкти міжнародної технічної допомоги. Разом із тим зарано стверджувати, що така співпраця має системний, наперед визначений характер.

Незалежно від повноти втілення чи не втілення раніше запропонованих рекомендацій щодо засад прозорості та участі громадськості в процесах повоєнного відновлення та відбудови України, вони й надалі залишаються актуальними і потребують подальшого впровадження.

4.4 РЕКОМЕНДАЦІЇ

Рекомендації щодо повоєнної зеленої відбудови та відновлення України на принципах демократії участі громадянського суспільства, які мають наскрізний характер та є релевантними для всіх зацікавлених осіб:

Забезпечити дотримання принципів демократії участі та принципу «відбудувати зеленіше і краще, ніж було» **на всіх етапах відновлення й відбудови України:** планування, реалізації (виконання), а також моніторингу і контролю;

Прозорість у забезпеченні участі громадськості має бути гарантована при розробленні та напрацюванні **усієї системи актів планування** такої відбудови: загальнонаціональних, секторальних, регіональних і місцевих;

Прозорість та доступність потрібно забезпечити не лише в рамках **національних процесів** відновлення та відбудови України, а й **міжнародних процесів**, останні досі залишаються закритими;

Посилити співпрацю основних національних і міжнародних стейкхолдерів із громадянським суспільством України на системній, наперед визначеній та чітко окресленій основі, **посилити синергію зусиль** у відбудові й відновленні України;

Відновити консолідацію зусиль усіх зацікавлених осіб і розглядати її як засадничу умову повоєнної відбудови та відновлення України. Консолідація зусиль усього суспільства й держави на початку повномасштабної війни – це приклад того, як спільна згуртованість вберегла державу і народ;

Врахувати вимоги екологічного та кліматичного аспису ЄС, що сприятиме як зеленій відбудові та відновленню, так і **набуттю Україною членства в ЄС**;

Орієнтувати зусилля не лише на державні інтереси, а й **враховувати і забезпечувати потреби громад та мешканців**, локалізувати процеси, адже громади і одержуватимуть вигоди як бенефіціари, і впроваджуватимуть заходи з відбудови та відновлення України на місцях;

Забезпечити подальшу цифровізацію національних і міжнародних процесів відбудови й відновлення України – один із головних механізмів гарантування прозорості та доступності таких процесів.

Зважаючи на процеси і події щодо відбудови й відновлення України, які відбулися протягом 2023 року, можемо запропонувати такі рекомендації для зацікавлених осіб:

ВРУ та КМУ для реального втілення принципу «відбудувати зеленіше та краще, ніж було»:

сформувати чітке розуміння принципів зеленої відбудови, визначити її критерії та індикатори, методологію врахування екологічних і кліматичних питань у всіх політиках та планах держави;

розробити дорожню карту врахування екологічних та кліматичних питань у всіх (як загальних, так і секторальних; як загальнодержавних, так і регіональних, місцевих) політиках відбудови й відновлення України;

враховувати принцип зеленої відбудови при розробленні та прийнятті законів, підзаконних нормативно-правових актів, який можна було б запровадити під час експертизи відповідних проєктів, перевірки їхньої відповідності цьому принципу та його дотримання;

КМУ та ЦОВВ для структурування архітектури стратегічного планування відбудови та відновлення України:

впорядкувати ієрархію системи актів стратегічного планування відновлення й відбудови України, їхньої взаємозгодженості;

напрацювати довгострокове бачення відбудови й відновлення України, в основі якого має бути **національний стратегічний документ**, який відображає візію розвитку та майбутнього України;

КМУ та Міндовкілля для інституалізації процесів відбудови у профільному міністерстві:

запровадити посаду заступника Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України, який відповідатиме за питання відновлення довкілля України, врахування екологічних і кліматичних питань у всіх політиках та планах держави;

пріоритезувати реформи із відновлення довкілля України від наслідків війни та його подальшої відбудови. Таке визнання щонайменше ставить питання відновлення довкілля на один щабель державних зусиль з відбудовою інфраструктури, економіки, поверненням людей тощо;

Мінвідновленню та Міндовкілля для цифровізації процесів відбудови України та участі громадянського суспільства:

посилити цифровізацію національних процесів, зокрема на електронній платформі DREAM в аспекті включення та розвитку електронної демократії участі громадськості, можливостей застосування форматів дорадчої демократії при ухваленні органами влади рішень чи встановлення політичного порядку денного у різних сферах тощо;

запровадити цифровий сервіс із питань відновлення довкілля. Це можна реалізувати через включення сервісу в наявні цифрові інструменти (DREAM, ЕкоСистема тощо) або напрацювання нового;

ЄС та міжнародним партнерам для забезпечення прозорості процесів відбудови та участі громадянського суспільства:

визначити механізми та залучити громадянське суспільство до моніторингу і контролю за виконанням та впровадженням Плану України в рамках Ukraine Facility;

цифровізувати міжнародні процеси, наприклад, запустити електронну платформу на основі вебсторінки Багатосторонньої координаційної платформи донорів для України із сегментом поінформованості та залучення громадянськості;

Громадськості для посилення залученості та результативності й ефективності участі в процесах зеленої відбудови та відновлення України:

ініціювати пропозиції щодо розроблення механізму співпраці, взаємодії та діалогу в трикутнику «Україна – міжнародні партнери – громадянськість», наприклад, через платформи громадянського суспільства (у рамках Угоди про асоціацію, Східного партнерства);

ініціювати співпрацю з Міжнародною робочою групою щодо екологічних наслідків війни для посилення відкритості та доступності її діяльності;

використовувати міжнародні майданчики для просування і лобіювання зеленої відбудови й відновлення України.

ДОДАТКИ

**ПОВОЄННА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСИ,
ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ, УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ**

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ – СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ 2024 РОКУ

ДОДАТОК 1.

ХРОНОЛОГІЯ ПОДІЙ: ВІДБУДОВА ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

ПОЗНАЧЕННЯ

- інституційні заходи (наприклад, створення міністерства/органу/інституції/посади)
- комунікаційні заходи (е-платформи і т. п.)
- конференції і т. п.
- правові заходи (національні та міжнародні нормативні акти, стратегії, проєкти і т. п.)
- програмні та фінансові заходи (програми, проєкти, ініціативи банки і т. п.)
- заяви, оцінки, рекомендації і т. п.

2024

ЗАПЛАНОВАНІ ЗАХОДИ/ПОДІЇ У 2024 РОЦІ:

- проведення Конференції з відновлення України (11–12 червня, Берлін, URC-2024)
- повноцінне впровадження роботи Модулю громадської участі (eDem) у DREAM
- подання урядом України проєктів актів:
 - закону про основні засади державної кліматичної політики (червень)
 - Національного плану управління відходами до 2033 року (грудень)
 - Національного плану з енергетики та клімату до 2030 року (вересень)
- Методичних рекомендацій щодо врахування у програмах комплексного відновлення для подолання наслідків збройної агресії російської федерації проти України та інших документів державного та/або місцевого планування кліматичної складової Довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку
- Плану заходів щодо створення національної системи торгівлі викидами парникових газів

2024

18 березня 2024 р.

затверджено План для Ukraine Facility (у рамках реалізації програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу протягом 2024–2027 років)

29 лютого 2024 р.

прийнято Регламент (ЄС) про створення Українського Фонду (Ukraine Facility)

15 лютого 2024 р.

оприлюднено Третю швидку оцінку завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA-3)

14 лютого 2024 р.

оприлюднено проєкт Національного плану з енергетики та клімату України 2025–2030

9 лютого 2024 р.

Оприлюднено рекомендації «Екологічний договір для України»

9 лютого 2024 р.

затверджено План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року

5 лютого 2024 р.

оприлюднено проєкт Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики»

26 січня 2024 р.

оприлюднено проєкт Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року

12 січня 2024 р.

укладено Угоду про співробітництво у сфері безпеки між Об'єднаним королівством Великобританії та Північної Ірландії та Україною

2023

29 грудня 2023 р.

затверджено Довгострокову стратегію термомодернізації будівель на період до 2050 року

21 грудня 2023 р.

прийнято Національний план Фінляндії «Відбудова України»

14 грудня 2023 р.

оприлюднено проєкт Стратегії розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року (інноваційну візію України WINWIN)

12 грудня 2023 р.

оприлюднено проєкт Національного плану управління відходами України до 2033 року (розпочато процедуру CEO)

5 грудня 2023 р.

оприлюднено проєкт Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки (нова редакція)

5 грудня 2023 р.

проведено перше засідання Робочої групи «Команда підтримки громад» Мінвідновлення

грудень 2023 р.

створено 10 Офісів відновлення та розвитку (ПРООН в Україні)

28 листопада – 1 грудня 2023 р.

відбулася Міжнародна конференція із зеленого відновлення України (Вільнюс)

16 листопада 2023 р.

створено Фонд відновлення українських громад (UCRF). 22 грудня відбулося засідання Наглядової ради, на якому затверджено перше виділення коштів

14 листопада 2023 р.

презентовано Методику розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади

21 жовтня 2023 р.

запуск Українського кліматичного офісу

21–22 жовтня 2023 р.

відбулася Міжнародна конференція «Об'єднані заради справедливості. Об'єднані заради природи»

20 жовтня 2023 р.

затверджено Методичні рекомендації щодо пріоритезації проєктів ліквідації наслідків, спричинених збройною агресією російської федерації проти України

14 вересня 2023 р.

призначено Пенні Пріцкер спецпредставником США з питань економічного відновлення України.

30 серпня 2023 р.

оприлюднено Спільну позицію щодо «Плану України» в рамках програми Ukraine Facility (громадських організацій «Екодія» та «Екоклуб»)

14 серпня 2023 р.

запуск напрямів «Відновлення» та «Відбудова» Програми співпраці «U-LEAD з Європою»

4 серпня 2023 р.

затверджено Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів

липень 2023 р.

запуск «Польського сервісу відбудови України» – проєкту підтримки процесу модернізації та відбудови України

29 червня 2023 р.

відбулося перше засідання Міжнародної робочої групи щодо екологічних наслідків війни

21 червня 2023 р.

запуск Платформи інвестування України // укладено Меморандум між Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) та міжнародними установами розвитку

21–22 червня 2023 р.

відбулася Конференція з відновлення України (Лондон, URC-2023)

13 червня 2023 р.

запроваджено посади заступника міністра або заступника голови обласної державної адміністрації з питань відновлення (у 8 міністерствах та 12 регіонах)

21 квітня 2023 р.

затверджено Енергетичну стратегію України на період до 2050 року

21 квітня 2023 р.

затверджено Порядок надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «ЄВідновлення»

27 березня 2023 р.

запуск електронного ресурсу – Платформа відбудови України (Міністерство економічного співробітництва та розвитку ФРН)

21 березня 2023 р.

запуск Механізму для України в рамках Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility – EFF) // Міжнародний валютний фонд

29 березня 2023 р.

запуск Фонду ЄС для України // схвалено Європейським інвестиційним банком у рамках Ініціативи ЄС для України (EU4U)

20 березня 2023 р.

оприлюднено Другу швидку оцінку завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA-2)

27 лютого 2023 р.

запуск партнерської ініціативи Cities4Cities | United4Ukraine

21 лютого 2023 р.

створено Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (на базі Укравтодору)

2 лютого 2023 р.

запуск «Заходи для України (Actions for Ukraine (NEB))» – програми розвитку потенціалу у рамках Нового європейського Баугаузу

січень–грудень 2023 р.

проведено регіональні форуми «Маніфест громадянського суспільства в формуванні та реалізації плану відновлення України»

2022**16 грудня 2022 р.**

запуск Цільового фонду підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF) // Світовий банк, фінансовий інструмент

12 грудня 2022 р.

запуск Міжвідомчої координаційної платформи донорів для України

2 грудня 2022 р.

створено Міністерство відновлення (Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури (реорганізація))

1 грудня 2022 р.

введено посаду Віце-прем'єр-міністра з відновлення України – Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України

15 листопада 2022 р.

розпочато бета-тестування оновленого функціоналу державної електронної екосистеми DREAM (у 2023 році представлена на Лондонській конференції з відновлення)

3 листопада 2022 р.

створено Фонд ліквідації наслідків збройної агресії (у складі спеціального фонду Державного бюджету України)

25 жовтня 2022 р.

відбулася Берлінська конференція (Міжнародна експертна конференція з питань відновлення, відбудови та модернізації України)

14 жовтня 2022 р.

затверджено Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них

29–30 вересня 2022 р.

відбулася Конференція «Зі стійкості до відновлення: ключова роль громадянського суспільства України» (Київ-Львів)

9 вересня 2022 р.

оприлюднено Позиційний документ щодо проєкту плану відновлення (консорціум громадських організацій)

9 вересня 2022 р.

оприлюднено Швидку оцінку завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA)

4–5 липня 2022 р.

відбулася Конференція з відновлення України (Лугано, URC-2022)

4 липня 2022 р.

оприлюднено Маніфест громадянського суспільства 2022 (Луганська декларація)

1 липня 2022 р.

запуск Програми зеленого відновлення для України // NEFCO

29 червня 2022 р.

запуск Європейського альянсу міст і регіонів для відбудови України

21 червня 2022 р.

оприлюднено Звернення Робочої групи 5 «Енергетика, транспорт, довкілля та зміна клімату» УСП ПГС Україна–ЄС та Робочої групи 3 НП ФГС СхП

7 червня 2022 р.

запуск Підтримки державних видатків для забезпечення стійкого державного управління (PEACE) // Світовий банк

травень–грудень 2022 р.

робота над напрацюванням проєкту Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України

18 травня 2022 р.

Європейська Комісія прийняла комюніке "Відбудова і відновлення України". Колір позначки має бути сірий

21 квітня 2022 р.

створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни

квітень 2022 р.

запуск Рамкової програми ПРООН для відновлення України

4 березня 2022 р.

схвалено пакет фінансової екстреної підтримки України «Ukraine Solidarity Urgent Response» // Європейський інвестиційний банк

ДОДАТОК 2.

КАРТУВАННЯ
ПРОЦЕСІВ І
ЗАЦІКАВЛЕНИХ
ОСІБ (2023)

КАРТУВАННЯ ПРОЦЕСІВ І ЗАЦІКАВЛЕНИХ ОСІБ (2023)		Залученість до процесів														
		Національні стейкхолдери								Міжнародні стейкхолдери						
		ВРУ	ПУ	КМУ	ЦОВВ	ОВА / ОДА	ОМС	бізнес	громадські організації	МФУ	G7	ООН	ЄС	Держави		
Зеленість процесів	1. НАЦІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ															
	1.1 Загальнодержавні процеси планування															
	Національний план заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України	2	2	4	4	1	1	2	2	0	0	0	0	0		
	План України (Ukraine Facility)	2	2	4	4	2	3	3	2	0	0	1	4	1		
	1.2 Секторальні процеси															
	Стратегія регіонального розвитку (проект)	1	1	4	4	3	3	3	3	1	1	1	1	1		
	інші секторальні стратегії	1	1	4	4	2	1	3	2	1	1	1	1	1		
	1.3 Локальні процеси															
	Локальні процеси	1	1	3	3	4	4	2	3	1	1	3	3	3		
	1.4. Неурядові процеси															
	Неурядові (зелені) процеси	1	1	1	3	3	3	1	4	1	1	3	3	3		
	2. МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ															
	2.1 Загальні міжнародні процеси															
	Конференції з відновлення	2	2	4	4	2	3	4	2	3	4	2	4	3		
	Міжнародна донорська координаційна платформа	1	1	4	3	1	1	1	1	4	4	1	4	2		
	Міжнародна група щодо екологічних наслідків війни	1	4	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
	2.2 Міжнародна допомога та співпраця															
Міжнародна макрофінасова допомога	2	3	4	4	2	2	2	1	4	3	1	4	3			
Ukraine Facility	1	0	4	4	2	2	2	2	1	1	1	4	1			
Інші програми технічної та небюджетної допомоги	1	1	3	4	3	3	3	2	4	1	4	4	3			
Двостороння співпраця з державами	1	2	3	3	3	3	2	3	2	1	3	2	4			

КАРТУВАННЯ ПРОЦЕСІВ І ЗАЦІКАВЛЕНИХ ОСІБ (2023) ЛЕГЕНДА

"Завдання картування – схематично відобразити:

- 1) залученість зацікавлених осіб до національних та міжнародних процесів з відновлення України,
- 2) екологічність національних та міжнародних процесів з відновлення України (повнота врахування довкіллевих і кліматичних питань, принципу ""відбудувати краще й екологічніше"").

Картування процесів проведено за видами таких або за окремими процесами, враховуючи важливість останніх у формуванні порядку денного та визначення заходів із відновлення та відбудови України).

"Для відображення ""залученості"" зацікавлені особи поділені на такі категорії:

- 4 - ключовий гравець
- 3 - активний учасник
- 2 - спостерігач (консультації)
- 1 - не брали участі
- 0 - немає інформації"

"Екологічність національних та міжнародних процесів з відновлення України помапкована кольорами:

- зеленим – процеси враховують екологічну та кліматичну складові (у повній мірі або наближено до цього),
- жовтим – процеси частково враховують екологічні та кліматичні питання,
- червоним – процеси не враховують або майже не враховують екологічні та кліматичні питання"

ДОДАТОК 3.

ПРИКЛАДИ УСПІШНИХ ПРАКТИК
ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ
ТА ІНШИХ ЗАЦІКАВЛЕНИХ
СТОРИН У ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНИ

3.1 ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Участь громадськості в розробленні державних політик

Оновлення Державної стратегії регіонального розвитку є прикладом забезпечення широкого залучення до процесу всіх зацікавлених сторін. Це сприяло зростанню довіри до процесу та його результатів, інтеграції екологічних і кліматичних питань у планування повоєнної відбудови та врахування інтересів громадськості.

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 рр. – основний планувальний документ у системі регіональної політики. Очевидно, що чинна редакція стратегії, ухвалена 5 серпня 2020 року, не відповідала сучасним викликам. Основними причинами для актуалізації Стратегії у 2023 році стали виклики, пов'язані з урахуванням наслідків повномасштабного вторгнення РФ на територію України та їхнього впливу на територіальні громади і регіони, підвищення безпеки та стійкості до зовнішніх чинників, а також набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС.

Як працювали над формуванням нової стратегії?

Підготовка до процесу оновлення Стратегії розпочалась ще в лютому–березні 2023 року. Тоді ж провели перші зустрічі з представниками країн–партнерів. У підсумку оновлення Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року визначили як пріоритетний напрям.

Одним із принципів напрацювання нової стратегії стала **максимальна залученість**. З цією метою запросили експертів надати пропозиції під час секторальних експертних зустрічей онлайн та офлайн у змішаному форматі (письмові й усні). Формальний процес громадського обговорення (подання зауважень і пропозицій від громадськості до проєкту оновлення Стратегії) тривав з 5 грудня 2023 року до 21 грудня 2023 року.

20 липня 2023 року за участю Віцепрем'єр-міністра з відновлення України було оголошено про початок відбору експертів у 7 секторальних експертних груп.

Такі групи сформували відповідно до семи викликів: захист довкілля, безпека, електронне урядування, людський капітал, інфраструктура, економіка, інституції.

У підсумку близько 300 незалежних експертів, дослідників, громадських активістів, представників неурядових організацій, аналітичних центрів, міжнародних організацій із понад 60 організацій долучились до п'ятимісячної роботи з актуалізації Стратегії і напрацювали 3 тис. пропозицій. Провели більш ніж 40 зустрічей різних робочих груп, і це дало змогу сформувати Стратегію із секторальними політиками, накладеними на мапи. Провели стратегічні сесії та тематичні дискусії, на яких напрацювали пріоритетні реформи і конкретні рішення, зокрема щодо посилення фінансової спроможності громад.

Стратегія регіонального розвитку посідає чільне місце в архітектурі повоєнного відновлення та подоланні наслідків воєнних дій. Створення різних неурядових платформ для участі громадськості в процесах планування відбудови допомогли залучити різні екологічні організації, які шукали способи адвокатування зеленої відбудови. Спостерігаємо тенденцію до визнання принципу «відбудувати зеленіше, ніж було». Окремі елементи «зеленої» відбудови інтегровані в нову стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 рр.

Таймлайн:

У серпні 2023 розпочалась активна фаза роботи над стратегією.

8 серпня 2023 року відбулась установча зустріч експертних команд у форматі конференції онлайн.

10 серпня 2023 року Мінвідновлення на офіційному вебсайті поінформувало про початок роботи над оновленням положень Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Тоді ж надіслали листи всім зацікавленим органам: 18 ЦОБВ, 25 ОДА, 4 Всеукраїнським асоціаціям ОМС. Також надали можливість усім охочим подати власні пропозиції до 10 вересня 2023 року.

На публічному заході 17 серпня презентували перше бачення викликів та аналітичної частини Стратегії. 30 жовтня 2023 року Мінвідновлення опублікувало на офіційному вебсайті проєкт оновленої Стратегії за результатами експертних консультацій і дискусій.

5 грудня 2023 року на офіційному вебсайті Міністерства з'явилося інформаційне повідомлення про оприлюднення проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» для громадського обговорення. Зауваження та пропозиції приймалися до 21 грудня 2023 року.

З 29 листопада до 29 грудня 2023 року тривало громадське обговорення Звіту про стратегічну екологічну оцінку Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки.

19 грудня 2023 року відбулась публічна презентація оновленої Стратегії регіонального розвитку. Заступниця Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України Олександра Азархіна наголосила на тому, що проєкт Стратегії розробляли таким чином, аби узгодити основні пункти з Ukraine Facility (інструмент підтримки України Європейським Союзом) та рамкою RDNA (Оцінка потреб України у відновленні, яку розробив Уряд спільно зі Світовим Банком, Єврокомісією та ООН). Це зроблено для того, щоб синхронізувати систему мультирівневого урядування в Україні з наявними інструментами міжнародної підтримки та оцінки потреб.

Презентація оновленої Державної стратегії регіонального розвитку відбулася за підтримки проєкту Good Governance Fund «Планування відновлення в громадах». Ініціатива підтримує територіальні громади України у відновленні та підвищує спроможність держави управляти проєктами регіонального розвитку. Проєкт реалізується спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України за підтримки Уряду Великої Британії (UK International Development) та втілюється Abt Britain і KPMG в Україні.

3.2 НОВИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАУГАУЗ ТА СПІВПРАЦЯ З УКРАЇНОЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Посилення спроможностей громад

Концепція Нового європейського Баугаузу (НЄБ) – це оновлена платформа для реалізації ідей Європейського зеленого курсу. Підтримка України під час війни реалізується в рамках проєкту Нового європейського Баугаузу: Заходи для України (Actions for Ukraine (NEB)). Одним із основних напрямів роботи з Україною в межах цього проєкту є розбудова спроможності органів місцевого самоврядування в Україні.

Концепція Баугауз виникла на початку XX ст. Заснована архітектором Вальтером Гропіусом, вона базувалася на ідеї об'єднання мистецтва і промисловості.

З метою досягнення цілей кліматичної нейтральності Європи до 2050 ЄС запропонував впровадження Нового європейського Баугаузу. Основні характеристики цієї концепції – прекрасне, стале, зроблене разом. НЄБ об'єднує зацікавлених представників суспільства (експертів, підприємців, митців) задля розроблення інноваційних способів та форм будівництва, пошуку спільних енергоефективних рішень складних соціальних проблем, формування мислення, поведінки та ринків навколо нових способів життя і будівництва, зокрема через озеленення державних закупівель.

З початком повномасштабної війни РФ проти України ЄС почав спеціальний проєкт у рамках НЄБ: Заходи для України (Actions

for Ukraine (NEB)). З метою розвитку спроможності для відбудови України у квітні-червні 2023 року провели серію онлайн-вебінарів, згрупованих у три основні модулі. Вебінари мали допомогти представникам українського суспільства здійснювати реконструкцію та відбудову України на основі цінностей Європейського зеленого курсу та НЄБ.

Учасниками програми могли стати мери міст, голови ТГ, очільники ОВА, керівники департаментів, голови комунальних підприємств, члени ініціативних груп, проєктні менеджери, архітектори.

У програмі взяло участь 65 команд з українських міст. Програма викликала значний інтерес як з боку України, так і з боку європейських спільнот. Реєстрація на перший модуль перевищила 1000 осіб.

Наступні кроки Нового європейського Баугаузу для України

Після першої хвилі вебінарів для українців представники ЄС побачили потребу в продовженні та в детальнішому поглибленні допомоги муніципалітетам в Україні. Організатори планують продовжити навчання і зробити його більш практичним та аналітичним.

Робота буде проходити не лише у форматі онлайн, а й на місцях, з метою підтримки України. Акцент роблять на плануванні відбудови на основі принципів НЄБ. Деякі муніципалітети вже почали співпрацю з представниками НЄБ.

3.3 ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМАГАЮТЬ УКРАЇНСЬКИМ ГРОМАДАМ

Залучення громадськості до практичної відбудови громад

Громадські екологічні організації роблять важливий внесок у відновлення енергетичної безпеки громад України. Відновлювана зелена енергетика як важливий елемент відбудови України допомагає громадам переходити на децентралізовані та сталі джерела енергопостачання.

За даними Кабінету Міністрів України, від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України частина енергетичної інфраструктури України була повністю знищена, близько 50% зазнали значних пошкоджень. Цілеспрямоване знищення української енергетики стало величезним викликом і спонукало українців шукати альтернативні джерела енергії.

Вагомий внесок у впровадження технологій зеленої енергетики та відбудови критичної інфраструктури і житлових будівель роблять саме громадські екологічні організації через реалізацію невеликих пілотних проєктів. Завдяки фінансуванню Європейського Союзу та різних фондів громадські організації підтримують коштами та консультаціями громади, які потребують допомоги у відбудові та готові розвивати у себе ВДЕ. Такий підхід дозволяє набути важливого практичного досвіду з проєктування, закупівлі, монтажу та експлуатації відновлюваних джерел на об'єктах соціальної інфраструктури.

Яскравим прикладом такої роботи є спільна робота ГО «Еко клуб» та ГО «Екодія»: вони допомагають громадам впроваджувати програми відновлюваної енергетики (встановлювати сонячні електростанції, аналізувати потреби та напрацьовувати рішення щодо переходу на чисту енергію).

Прикладом успішного проєкту є відновлення амбулаторії села Горенка, що на Київщині. З ініціативи Гостомельської військово-цивільної адміністрації Greenpeace у партнерстві з ГО «Екодія», «Еко клуб» та благодійним фондом «Перемога України» провели «зелену реконструкцію» лікарні. Амбулаторія стала першим медзакладом в Україні, що був комплексно відновлений за допомогою найсучасніших екологічних технологій. В амбулаторії запрацювали тепловий насос ґрунтового та сонячна електростанція. Тепловий насос потужністю 20 кВт акумулює тепло землі і за допомогою зовнішнього контуру переносить його в систему опалення. На даху амбулаторії встановили сонячні панелі потужністю 12 кВт та акумулятор на 8 кВт год. За рік роботи тепловий насос забезпечив амбулаторії 43% економії коштів на опаленні. Сонячна електростанція забезпечила 55% споживання електроенергії в амбулаторії. Завдяки сонячній електроенергії можна жити автономно до 150 днів на рік. Амбулаторія у Горенці стала прикладом того, як за допомогою принципів «зеленого відновлення» можна підвищити енергоефективність, зменшити викиди CO₂ та негативний вплив на довкілля.

Вартість реконструкції системи опалення та встановлення сонячних панелей у Горенці становила близько 56 тис. євро. Ці витрати повністю окупляться через 6–7 років завдяки економії на енергоресурсах та виробництву електроенергії самою амбулаторією.

3.4 ЄДИНА ЕЛЕКТРОННА ЕКОСИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВІДНОВЛЕННЯМ DREAM

Прозоре та демократичне відновлення

DREAM – державна електронна екосистема, яка збирає, впорядковує та публікує відкриті дані на всіх етапах проєктів відновлення в режимі реального часу – є прикладом спільної роботи влади та громадських організацій над системними проєктами з відбудови.

DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management) – це державна електронна екосистема, яка збирає всі дані проєктів у режимі онлайн, відображає ці дані у вигляді зручних таблиць, графіків та діаграм і забезпечує публікацію відкритих даних відповідно до глобального стандарту Open Contracting Data Standard. Екосистема DREAM дозволяє контролювати кожен етап життєвого циклу проєкту. Від реєстрації пошкоджень, руйнувань до фінансування, проведення закупівель та будівельних робіт, а також введення об'єктів в експлуатацію. Платформа зробила доступними свої дані через API, що значно полегшує роботу з ними для громадськості.

26 серпня 2022 року Міністерство інфраструктури України та коаліція українських і міжнародних організацій RISE Ukraine підписали меморандум про співпрацю щодо розроблення екосистеми DREAM. Протягом 2023 року Мінінфраструктури, Агентство відновлення, Проєктний офіс DREAM за підтримки Transparency International Ukraine та Офісу ефективного регулювання BRDO у тісній співпраці з громадянським суспільством та міжнародними партнерами впроваджували державну електронну екосистему DREAM. Уперше її представили на Лондонській конференції з відновлення, а 15 листопада 2023 року відбувся запуск.

DREAM – стале відновлення України

DREAM декларує сталий розвиток як один із головних принципів відновлення України, що охоплює екологічність, енергоефективність та інклюзивність.

Для впровадження принципу екологічності створили робочу підгрупу з екологічно сталого дизайну будівництва, її очолила громадська організація ReThink. Метою підгрупи є створення базових настанов зі сталого розвитку для дотримання принципів циркулярної економіки, екологічного дизайну, сталого урбанізму, рішень у сфері зелених матеріалів та енергетики.

Восени 2023 року Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України затвердило методичні рекомендації щодо пріоритезації проєктів ліквідації наслідків, спричинених збройною агресією рф. Методологію розробили з урахуванням рекомендацій організацій, які входять до складу Коаліції RISE Ukraine. Вона містить перелік індексів, критеріїв та індикаторів, які дозволяють оцінити пріоритетність проєктів на основі бальної системи. Методологія використовує низку екологічних та кліматичних критеріїв.

З метою залучення громадськості до відбудови України розпочато розроблення модулю eDem в екосистемі DREAM. eDem має на меті забезпечити прозоре і демократичне відновлення. Його завданнями є: залучення громадян, подання пропозицій, громадський нагляд, електронне голосування та електронне опитування, формування проєктних команд, обговорення проєктів, навчання та обмін передовим досвідом. Зараз цей проєкт перебуває на етапі розробки та впровадження.

3.5 ВОЗНЕСЕНСЬКА ГРОМАДА

Шлях відбудови

Вознесенська громада – символ української незламності та стійкості. Попри жахливі руйнування інфраструктури через вторгнення рф, громада продовжує відновлюватись і планувати «зелене відновлення» завдяки спільним зусиллям із громадськістю та екоактивістами.

Стратегічною метою і незмінним шляхом розвитку місто Вознесеньск визначило зелену відбудову. Попри значні руйнування від російської агресії та постійні атаки, громада Вознесенська об'єднана і прагне до екологічно кращого майбутнього.

Підтримку у розвитку й відбудові громаді надали Коаліція місцевих організацій та рад «Ресурсний центр зеленого відновлення Миколаївщини» (ЕКО-РЦ Миколаївщини) та «Фонд розвитку міста Миколаєва» (ФРММ), який активно впроваджує ініціативу «Зелене відновлення Миколаївщини». Донорами проєктної ініціативи стали ПРООН за фінансової підтримки Уряду Данії та ЕРАІУ, що здійснюється МФ «Відродження» за фінансової підтримки Швеції.

ЕКО-РЦ Миколаївщини розробляє програми розвитку, консультує експертів, формує робочі групи та співпрацює з волонтерами щодо відновлення будівель громади. Зеленою складовою займається ФРММ, який налагоджує зв'язок між громадою і владою міста. Активісти фонду за підтримки міського голови створили «Школу громадської дії» з питань відновлення територіальної громади. Для мешканців міста, екоактивістів та експертів проводились навчання (фокус-групи, круглі столи) щодо планування зеленої відбудови.

Під час громадської експертизи «Стратегії сталого розвитку Вознесенська на 2019–2026 роки» та аналізу місцевого нормативно-правового забезпечення виявили низку проблем. Тоді створили спеціальну групу для розроблення «Плану відновлення територіальної громади Вознесенська» та екологічної модернізації «Стратегії розвитку».

Після навчання місцеві жителі подали 44 екологічні пропозиції до комплексного відновлення Вознесенської громади, серед яких створення екологічних зон відпочинку, покращення екологічного стану річки Мертвовід, реконструкція полігону твердих побутових відходів, встановлення сонячних електростанцій, догляд та інвентаризація дерев. Міська рада доручила робочій групі врахувати пропозиції мешканців громади під час оновлення Стратегії.

Залучення громадян до прийняття рішень здобуло інституційний характер. Для цього сформували Ресурсний центр зеленого відновлення, у рамках якого мешканці громади можуть брати участь в обговоренні й плануванні місцевих документів.

У 2023 році Вознесенська рада запланувала розроблення плану сталого енергетичного розвитку та клімату територіальної громади міста до 2030 року. У грудні 2023 року вона оновила заходи Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства територіальної громади міста Вознесенськ щодо переходу на біосировину чотирьох котелень, створення комунальної сонячної електростанції, модернізації системи водопостачання і водовідведення, запровадження інноваційної системи поводження з ТПВ на основі роздільного збору сміття і технологій компостування.

Окрім стратегічних заходів, громада разом із представниками громадськості втілювали проекти з екологічної зеленої відбудови. До прикладу, встановили і запустили твердопаливний котел на біомасі та дизельний електрогенератор, які забезпечили тепло і комфортне перебування для учнів Вознесенської гімназії, школи, пацієнтів однієї з місцевих амбулаторій та працівників комунального закладу. Мешканці громади активно долучаються до практики щомісячних екоток: прибирання стихійних звалищ, зон відпочинку біля річки Південний Буг та сортування сміття.

